

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

**Sociální činnost prvních metodistů na pozadí sociálních a
politicko-hospodářských dějin Anglie**

**Early Methodists Social Work against the background of social
and political-economic history of England**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Kamila Veverková, Ph.D.

Autor:

Bc. Zuzana Samcová

Praha 2019

Poděkování vedoucímu práce

Děkuji tímto vedoucí své diplomové práce doc. ThDr. Kamile Veverkové, Ph.D. za ochotu, trpělivost a cenné rady při vytváření této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Sociální činnost prvních metodistů na pozadí sociálních a politicko-hospodářských dějin Anglie“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. července 2019

Bc. Zuzana Samcová

Anotace

Diplomová práce s názvem „Sociální činnost prvních metodistů na pozadí sociálních a politicko-hospodářských dějin Anglie“ pojednává o příčinách vzniku metodismu, prvních metodistech a především o sociálních činnostech a postupech Johna Wesleyho, jejichž uplatněním napomáhal potřebným a trpícím.

Klíčová slova

Methodismus, Anglie, John Wesley, sociální činnost

Annotation

The diploma thesis „Early Methodists Social Work against the background of social and political-economic history of England“ concerns the causes of origin of Methodism, the first Methodists, and most importantly it deals with John Wesley's social activities and methods that he applied in practice thereafter to help the needy and suffering ones.

Keywords

Methodism, England, John Wesley, social work

Obsah

Seznam zkratk	6
1. Stručné politické, hospodářské a sociální dějiny Anglie 16. – 18. století	10
1.1. Stručné politické, hospodářské a sociální dějiny Anglie v 16. století	10
1.1.1. Sociální poměry	11
1.2. Stručné politické, hospodářské a sociální dějiny Anglie v 17. a 18. století	14
1.2.1. Sociální poměry	16
1.3. Podpora chudým v letech 1600 – 1790	18
2. Metodismus – 18. století	20
2.1. Příprava metodismu	20
2.2. Oxfordští metodisté	21
2.2.1. Sociální činnost oxfordských metodistů	22
2.2.2. Motivace Johna Wesleyho pro sociální činnost	23
2.3. Praktické činnosti J. W. pro odstraňování chudoby	23
2.4. Hospodářská etika	25
2.4.1. Individuální ekonomická zodpovědnost	25
2.4.2. Společenská ekonomická zodpovědnost	29
2.5. Výchova a vzdělávání	33
2.5.1. Školství v Anglii 18. století	33
2.5.2. Zakládání škol	34
2.5.3. Vzdělávání dospělých	35
2.6. Zápas s otroctvím	37
2.6.1. Otroctví v Anglii v 18. století	37
2.6.2. John Wesley a otroctví	38
2.7. Wesley a péče o vězně	41
2.7.1. Vězeňství v Anglii 18. století	41
2.7.2. Wesleyho pomoc vězňům	43
Závěr	47
Seznam použité literatury	49

Seznam zkratek

aj. – a jiné

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

např. - například

př.n.l. – před naším letopočtem

s. – strana

tzn. – to znamená

tzv. – tak zvaně

USA – Spojené státy americké

Úvod

Téma mé diplomové práce jsem zvolila především z důvodu rozkvětu sociálních věd v současné společnosti. Sociální práce se rozvinula do samostatného vědního oboru, na mnohých univerzitách se stala studijním oborem. Avšak k tomuto byl nutný určitý vývoj sociální péče, který kráčel ruku v ruce s vývojem společnosti a jejích hodnot.

Sociální práce se jako svébytný obor vyvíjí teprve jedno století. Když se však podíváme podrobněji, zjistíme, že většina známých společností si vytvářela instituce, které reagovaly na sociální problémy doby. Tyto instituce se svou činností snažily zajistit sociální blahobyt, tudíž je můžeme označit za zárodky sociální práce. „Teprve centralizovaný a bohatý novověký stát, a to až po velkých revolucích v 19. století, však začíná přijímat představu, že společnost by měla být spravedlivá ke všem lidem, a otevírá politickou debatu o adekvátním vytváření a rozdělování zdrojů sociálního blahobytu.“¹ Matoušek (2012) uvádí, že předcivilizovaná lovecko-sběračská společnost neoplývala vyškolenými specialisty na sociální práci. V případě, že vznikl problém, byla pomoc vykonávána na bázi solidarity. Tuto solidární pomoc poskytovala rodina či rodinný kmen. I přesto, že vztahy byly na osobní úrovni, zájmy přežití byly kladeny nad zájmy jedinců. Klasická řecká společnost byla vysoce solidární, priority solidarity však viděla jinde, než je vidíme v dnešní době. Stát se zaměřoval na zajištění armády, fungování trhu s potravinami, veřejné lékařské služby, budování chrámů, policie, soudů, údržby cest, lázní, cvičišť aj. Řecko poskytovalo část státních financí na důchody pro nemajetné a neschopné práce, důchody byly určeny především vdovám a sirotkům. Jedním z velkých problémů bylo dlužní otroctví, a proto vznikaly reformy, které se snažily tuto oblast ošetřit (Solón). Velmi vážným sociálním problémem ve starověkém Římě bylo též dlužní otroctví. Teprve roku 326 př. n. l. bylo zakázáno kvůli dluhům zotročovat svobodné občany. Rozšířeným systémem podpory byl klientismus. Dále byla solidarita realizována také státem, městské pokladny financovaly nepravidelné podpory chudým pod názvem „chléb a hry“. Za vlády císařů Nervy (96-98) a Traiana (98-117) přešla péče o výživu dětí chudých rodičů a sirotků, která byla do té doby poskytována dobrovolně jednotlivci, na stát.²

¹ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. s. 83.

² Tamtéž.

Podle Matouška: „Od doby, kdy se křesťanství stalo státním náboženstvím v Římě, spočívala v evropském prostoru dobročinnost na křesťanském světonázoru a převážně na křesťanské církvi.“³

Křesťanské náboženství dorazilo do Evropy z Blízkého východu, své kořeny zde mezi pohany však zapouštělo stěží. Hlavním ideálem křesťanství byla láska k bližnímu, a s touto myšlenkou se Keltové, Slované i Germáni stěží a pomalu ztotožňovali. Křesťanství hlásalo dobročinnost za mravní povinnost věřícího, ale všechny tyto projevy dobročinnosti byly individuální a lokální. Zlom nastal roku 313 vydáním ediktu milánského, od té doby se mohla křesťanská charita provádět veřejně beze strachu z pronásledování. Začaly se budovat nalezince, chudobince, starobince, sirotčince aj. Ve 4. století se objevovaly první křesťanské kláštery, které se věnovaly dobročinnosti.⁴ Ve středověku se soustavnější charitativní činnosti věnovala církev, která zakládala útulky poskytující ubytování pro potřebné v blízkosti kostelů či klášterů. V péči o nemocné, sirotky, postižené aj. se angažovaly především ženské řády (Řád milosrdných sester, Boromejky apod.), na péči o nemocné se také podílely mužské řády (Milosrdní bratři). Během reformace se počínala organizovat chudinská péče a vznikaly první zákony. Objevila se snaha o individuální zacházení s potřebnými, avšak ani církev nedisponovala takovými zdroji, kterými by pokryla byť jen základní životní potřeby všem žádajícím o pomoc. O staré lidi pečovala rodina a osoby hendikepované byly spíše vyháněny a stávali se z nich žebráci. Sociálně vyloučeným se nedostávalo žádných práv.⁵

Z těchto důvodů jsem se ve své práci zaměřila na osobu Johna Wesleyho, který je považován za jednoho z průkopníků sociální činnosti. V osmnáctém století v Anglii položil „základy“ organizované sociální péče pro chudé.

Podle Schneebergera: „Metodismus sice dostal své jméno na univerzitě v Oxfordu, avšak skutečným místem jeho zrodu byl dětský pokoj v Epworthu, malém městečku v hrabství Lincolnshire v jižní Anglii. Tam položila Susanna Wesleyová základy budoucího probuzení.“⁶ John Wesley přišel na svět 17. června 1703.

Byla to právě Johnova matka, která měla nejzásadnější vliv na jeho počiny. Susanna Wesleyová byla velmi silná moudrá a vzdělaná žena, která všech svých devatenáct dětí

³ MATOUŠEK, O. *Cit. dílo* (2001), s. 87.

⁴ MATOUŠEK, O. *Cit. dílo* (2001). Dále ŠMERDA, Hynek. *Křesťanská charita v běhu věků*. České Budějovice: Jih, 2010., VAŠEK, Bedřich. *Dějiny křesťanské charity*. Olomouc: Velehrad, 1941. Dále chci upozornit na práci významného husitského teologa Františka M. Hníka *Pohnutky dobročinnosti: Srovnej HNÍK, František M. Pohnutky dobročinnosti v křesťanství*. Praha: Ústřední rada církve československé, 1935.

⁵ MATOUŠEK, O. *Cit. dílo* (2001).

⁶ SCHNEEBERGER, V. D. *Přehledné dějiny metodismu*. Edice Kalich. 1983. s. 10.

podrobovala přísné výchově a vzdělávání. Například si každý večer děti vzájemně předčítaly úryvek z Nového zákona, to mělo vliv na Wesleyho i metodismus.

Cílem mé práce je potvrdit tezi, že sociální cítění metodistů bylo mimo jiné také reakcí na tehdejší vztah anglikánské církve k potřebným a trpícím. Ve své práci jsem se věnovala převážně důrazům dějinným a sociální politiky, nikoliv teologickým, a to z důvodu svého studijního oboru.

První kapitolu jsem věnovala problematice sociálních poměrů v Anglii 16. – 18. století na pozadí stručného politicko-hospodářského vývoje. To napomohlo k pochopení důvodů vzniku Wesleyho rozhodnutí o nutných změnách v chování vůči chudým obyvatelům. Z důvodu pochopení souvislostí jsem se krátce věnovala i období Tudorovců a jejich nástupců po samotný nástup metodismu především během vlády panovníků Jiřího II. a Jiřího III.

Ve druhé, stěžejní, kapitole jsem se zaměřila stručně na vysvětlení vzniku metodismu a motivaci Johna Wesleyho pro sociální činnost. Především pak na popis jednotlivých sociálních činností, které Wesley provozoval.

Ve své práci jsem použila dostupné zdroje. Co se týče dějin Anglie, přehledu charity a dějinného vývoje sociální práce do období reformace, je odborná literatura k dispozici. Problém nastává až s obdobím novověku a moderní doby. Při své práci jsem však objevila knihu Manfreda Marquardta *Praxe a zásady sociální činnosti Johna Wesleyho*⁷, která se dotýká vlastní sociální činnosti Wesleyho a tu jsem využila.

⁷ MARQUARDT, Manfred. *Praxe a zásady sociální činnosti Johna Wesleyho*. Praha: Evangelická církev metodistická, 2004.

1. Stručné politické, hospodářské a sociální dějiny Anglie 16. – 18. století

1.1. Stručné politické, hospodářské a sociální dějiny Anglie v 16. století

Dynastie Tudorovců nastupuje na trůn roku 1485, kdy Jindřich Tudor zvítězil v bitvě u Bosworthu nad králem Richardem III., a ukončil tím, třicet let trvající tzv. válku růží.⁸

Král Jindřich VII. (1485 - 1509) během své vlády stabilizoval poměry v zemi a posílil tak postavení panovníka. Významným soudním orgánem, který založil, se stala The Star Chamber. Tato organizace projednávala vzniklé sváry mezi aristokracií. Soudních sporů se též účastnil panovník.

Jindřich VIII. (1509 - 1547) byl synem Jindřicha VII. Na počátku jeho vlády měl vztahy s představiteli katolické církve na dobré úrovni. Prvním ministrem Jindřicha VIII. byl kardinál Thomas Wolsey, který během oněch čtrnácti let (1515 – 1529), kdy byl u moci, udržel krále v poměrně umírněné náladě.⁹ Jindřich VIII. se zasloužil o reformu anglikánské církve. Příčinou reformy nebyly náboženské důvody, ale důsledky rozhodnutí oženit se s Annou Boleynovou, dvorní dámou své ženy. Jelikož mu papež odmítl povolit anulaci sňatku, byl Jindřich VIII. nucen jednat v dané situaci extrémně vyhraněně, za pomoci parlamentu, založením anglikánské církve a postavením anglického panovníka do jejího čela. Kvůli neúspěchu ztratil Wolsey královu důvěru a byl nahrazen novým kancléřem Thomasem Morem. Sir Thomas More byl pokládán za vynikajícího právníka v Anglii, výtečného filosofa a spisovatele. I přes blízké přátelství s králem ho v anulaci nepodporoval, jelikož byla v rozporu s Kanonickým právem. Proto roku 1532 opustil pozici lorda kancléře a po dalších dvou letech ho král Jindřich VIII. nechal popravit. Konečně roku 1533 vznikla anglikánská církev za pomoci arcibiskupa Thomase Cranmera. Hlavou anglikánské církve se tedy stal král, biskupům i kněžím zůstaly stejné funkce a církev si též zachovala svůj původní systém řízení. Docházelo však k rozsáhlému ničení klášterů, které mělo za následek zabírání církevního jmění.

Následující panovník, Eduard VI. (1547 - 1553) byl synem Jindřicha VIII. a Jany Seymourové, zemřel velmi mladý. Poměrně vřele přijatý nástup anglikánské církve v Anglii se však ve Skotsku a Irsku nekonal. Irové a Skotové pocítovali snahu církve o jejich podrobení. Tyto myšlenky sebou přinesly ještě pevnější a hlubší přílnutí k víře katolické.

⁸ Svár kvůli vládnutí v Anglii mezi šlechtici z Yorku, jejichž znak zdobila bílá růže a šlechtici z Lancosteru, kteří měli růži rudou.

⁹ MORGAN, K. *Dějiny Británie*. Nakladatelství Lidové noviny, 1999. s. 217.

Vládkyně Marie Tudorovna (1553 - 1558) byla dcerou Jindřicha VIII. a Kateřiny Aragonské. Její vláda žádala návrat ke katolické víře a tuto snahu prosazovala velmi tvrdě na lidu, kterému vládla. Jejím kacířským procesům padla za oběť velká spousta nevinných lidí, a proto se jí začalo přezdívat „Krvavá Marie“. Jejím chotěm se stal španělský král Filip II., který válčil s Francií a žádal, aby se Marie přidala k němu, výsledkem této akce bylo, že Anglie ztratila poslední anglické území Calais.

Královna Alžběta I. (1558 - 1603) byla dcerou Jindřicha VIII. a Anny Boleynové. Za jejího panování došlo ke konsolidaci anglikánské církve. Bylo přijato 39 článků o anglikánské církvi roku 1571. Články vyznávaly Písmo za jediný a správný zdroj víry, uznávaly ospravedlnění vírou. Zamítaly katolické učení o odpustcích a světskou nádheru, byl tedy snížen počet církevních svátků, ale proces křtění a přijímání svatého byl ponechán. Anglický král byl postaven do čela církve, z čehož vyplývá, že mu byla udělena nejvyšší pozice, avšak na straně druhé, nesměl vykonávat církevní obřady a svátosti. Do panovníkovy pokladny však plynuly desátky, čímž došlo k upevnění absolutistické moci. Jelikož královna Alžběta neuzavřela během své vlády žádný sňatek, vysloužila si přezdívku „panenská královna“. Byla vynikající vládkyně, během své vlády, která trvala téměř padesát let, vybudovala silnou a nezávislou zemi, proto se její panování nazývalo „alžbětinský věk“. Docházelo ke kulturnímu rozkvětu, vytríbené vzdělanosti i umění (renesance a humanismus) a v neposlední řadě též rozmachu divadla a dramatu (William Shakespeare). Sir Walter Raleigh, věhlasný dobyvatel Anglie, po královně Alžbětě pojmenoval území v severní Americe – Virginia. Během Alžbětiny vlády byla Anglie na mocenském vzestupu, zasadila se o boj proti všem náboženským skupinám, které se odkláněly od anglikánské církve (katolické, puritánské, independentské). Alžběta velmi dbala na správný výrobní a obchodní vývoj a v nizozemských válkách proti Španělsku poskytovala Nizozemcům pomoc. Po její smrti jmenovala anglická rada novým králem Jakuba I., na trůn nastoupili Stuartovci.

1.1.1. Sociální poměry

„Chudí“ existovali jako zřetelná skupina od konce elitářských komunit a od začátku stratifikovaných společností. V celém světě se chudoba zrodila z přírodních katastrof, kterými mohou být mor a sucho, ale také z nešťastných nemocí, například náhlého zranění, těžkého postižení či fyzické slabosti a samozřejmě stáří. A zároveň, pokud byli chudí zdraví a schopní pracovat, stávali se předmětem trvalého vykořisťování ve formě nájmu, daní,

služeb a dluhů.¹⁰ Před rokem 1500 se vyskytovala poměrně stabilní ustanovení pro chudé, do začátku 16. století již mnoho institucí dlouhodobě fungovalo. Jednou z nich byla křesťanská církev, jejíž duchovenstvo shromažďovalo peníze a rozdělilo je chudým ve všech farnostech. Odpovědnost náboženských organizací v této oblasti byla dobře zavedena. Jiné instituce, které pomáhaly potřebným, byly kláštery, které darovaly malé procento svých příjmů potřebným ve formě potravin a peněz. Též existovaly neformální dary soukromé charity. Jednalo se o bohaté domácnosti, které občas zajistily potřebným potravu.¹¹ Jako další forma pomoci sloužila náboženská bratrství a řemeslné cechy. Některé z nich měly pojišťovací fondy, které generovaly z placených příspěvků nebo poplatků, nicméně jejich úleva nebyla příliš významná. V šestnáctém století byl v Anglii vybudován poměrně odlišný a mnohem komplexnější veřejně financovaný systém sociálního zabezpečení.¹² Tudorovští panovníci vydali chudinské zákony, zákony proti tulákům a vagabundům, které měly za úkol posílit ekonomiku, odstranit chudobu, jelikož každý člověk schopný pracovat musí přijmout práci a staly se základem jakéhosi sociálního systému, o chudé se pečovalo díky fondům, do kterých byly vybírány finance formou daní.

Tudorovští panovníci zvolili jako základní peněžní výpomoc farnosti. Vždy o Velikonocích určila farnost čtyři „dozorce chudých“, ti vybírali almužny. Jelikož počet chudých velmi rostl, bylo jasné, že peníze získané v nedělních církevních službách neposkytují dostatečné finanční prostředky, takže sbírky byly ukončeny a byly nahrazeny povinnou daní. Jednalo se o novou metodu organizování pomoci městské samosprávy.¹³ Každá farnost odpovídala za své chudé, proto bylo zakázáno bloudit bez prostředků k živobytí od vesnice k vesnici. Za těchto podmínek si farnosti nemohly dovolit přijmout na svém území chudé rodiny, protože jejich děti by pro ně jednou představovaly zátěž. Tudíž se pro každého stává jeho rodná vesnice vězením.

Společnost 16. století chápala, že je nutné se postarat o nemocné, starce, tuláky aj., je to patrné v období od třicátých let do roku 1601, kdy docházelo k rostoucímu aktivnímu zapojování ústřední vlády ve zmírňování chudoby. Během těchto let byla v Parlamentu schválena řada rozhodnutí.¹⁴ Legislativa této éry stanovila vzor správy práva pro příštích

¹⁰ PATRIQUIN, L. *Agrarian Capitalism and Poor Relief in England, 1500 – 1860*. Palgrave Macmillan, 2007. s. 87.

¹¹ Tamtéž, s. 89.

¹² Tamtéž, s. 90.

¹³ Tamtéž, s. 90.

¹⁴ Například „dům opravy“ – Bridewall, původně měl být použit jako nový typ nemocnice pro osoby sociálně slabší, aby zde mohli pracovat. Avšak žebráci a vrahové zde nezůstali dlouho, jelikož brzy zjistili, že se jednalo spíše o trest než práci. Budova postupně začala sloužit jako vězení pro lidi, kteří se provinili například opilstvím, prostitucí, krádeží,...

200 let. Daně byly založené na hodnotě pozemků a domů, měly být zapsány od všech majitelů nemovitostí. Ti, kteří odmítli platit daně, čekalo potrestání. Bohatší farnosti měly být zdaněny, aby peníze mohly být použity v chudších sousedních farnostech, zejména těch, které byly zasaženy nákazou či ekonomickou depresí, fyzicky schopní museli pracovat. Vagabundové, ti kteří se potulují, a o nichž se předpokládalo, že odmítali práci z lenosti, měli být potrestáni, obvykle se trest prováděl bičováním nebo vězněním.¹⁵

Zmírnění a řešení problému chudoby byl jeden z problémů, o který se zajímali i humanisté. Za vlády Jindřicha VIII. se humanismus těšil oblibě, humanisté se zajímali o politiku a věci tohoto světa. Nakonec i významným představitelem byl kancléř Thomas More, kterého si Jindřich VIII. sám vybral. Vedle Thomase Morea, na dvoře Jindřicha VIII., se setkáváme i s dalšími neméně významnými humanistickými učiteli. Domnívali se, že lehkomyšní mohou být reformováni, protože věřili ve vzdělání, dále, že aktivní život je lepší než nečinný a že s humanistickou pomocí mohou být navrženy plány na reformu chudých. Jejich kritika chudoby měla snad nejdůležitější vliv na tvůrce politik v rané moderní Evropě.¹⁶

Jedním z rysů reformace, ale i osvícenství byl fakt sekularizace církevního majetku. V období vlády Jindřicha VIII. tento proces významně zasáhl kláštery, které pečovaly o potřebné. To vytvářelo tlak na stát, aby se začal zajímat o chudé a hendikepované.¹⁷ Kláštery byly hlavním zdrojem podpory starým a nemocným, tím že zrušil přibližně 800 z nich, přivolał silný sociální otřes. Tato skutečnost vedla ke vzniku tlup žebráků, které znepríjemňovaly život v zemi. To později vedlo následující vládců k vydání tzv. chudinských zákonů. Autor Larry Patriquin ve své práci *Agrarian Capitalism and Poor Relief in England, 1500 – 1860* zpochybňuje, že by toto Jindřichovo rušení klášterů, sehrálo opravdu tak významnou roli při vzniku žebráků v Anglii.¹⁸

Prvním z nich se stala Alžběta I., která v roce 1597 vydala první chudinský zákon. Tento zákon, a následující z roku 1601, byly často považovány za vrcholné úspěchy alžbětinské chudinské legislativy.¹⁹ Chudinský zákon (Act for the Relief of the Poor) z roku 1597 pro Anglii a Wales poskytl první úplnou sbírku zákonů pro chudé, později byl upraven alžbětinským chudým zákonem z roku 1601. Tento zákon, známý jako „the Elizabethan Poor Law“, nebo „the Old Poor Law“, byl schválen roku 1601 a vytvořil právní systém pro

¹⁵ PATRIQUIN, L. *Cit. dílo* (2007), s. 92-93.

¹⁶ BEIER, A. L., *The Problem of Poor in Tudor and early Stuart England*. Methuen, 1983. s. 18.

¹⁷ MATOUŠEK, O. *Cit. dílo* (2001).

¹⁸ Tento fakt by zasloužil hlubší studium archivních dokumentů, textů, ale to není předmětem mé diplomové práce, pouze na tuto skutečnost upozorňuji, i přesto, že tento názor není majoritní.

¹⁹ BEIER, A. L., *Cit. dílo* (1983), s. 24.

chudé v Anglii a Walesu. Obecně je považován za zdokonalení zákona z roku 1597. Starý chudinský zákon nebyl jedním zákonem, ale jednalo se o sbírku zákonů, která prošla mezi 16. – 18. stoletím. Správní jednotkou systému byly farnosti, nešlo tedy o centralizovanou vládní politiku. Zákon činil jednotlivé farnosti odpovědné za správné fungování chudinské legislativy. V zákoně též došlo k odklonu od různých forem trestání chudých, které byly běžné během vlády Tudorů.

Během vlád následujících panovníků vznikaly doplňující návrhy právních předpisů. Tyto návrhy lze považovat za součást starého chudinského zákona. Zákon z roku 1662 se nazývá také „the Settlement Act“ (zákon o osídlení). Jeho účelem bylo ustanovit farnost, ke které by člověk náležel. Každý by měl farnost, na kterou by mohl být navrácen, kdyby se potloukal.²⁰ Tím by bylo objasněno, která farnost je odpovědná za koho v případě potřeby pomoci. Tento čin s sebou přinesl první dokumenty potvrzující bydliště, které se tak staly zákonnými. „The Workhouse Test Act“ spíše známý jako „Knatchbull’s Act“ byl vydán sirem Edwardem Knatchbullem roku 1723. Zákonem byly prováděny testy, při nichž se zjišťovalo, zda osoba, která požadovala obdržení podpory v chudobě, nevynášela lživé nároky. Avšak náklady na provedení zákona byly příliš vysoké, a proto roku 1782 byl vydán Gilbertův zákon (Gilbert’s Act). Ten měl být humánnější modifikací předchozího zákona. Gilbertův zákon byl často považován za životně důležitý obrat.²¹ Avšak chudobince poskytovaly pomoc pouze starým, nemocným a osiřelým, nikoli tělesně schopným chudým. Zákon z roku 1795 je nazýván Speenhamlandský systém (the Berkshire Bread Act) měl být formou ke zmírnění chudoby na venkově v Anglii a Walesu ke konci 18. a začátkem 19. století. Představoval dodatek k alžbětinskému chudinskému zákonu. Vznikl jako nepřímý následek britského zapojování do francouzské revoluce a napoleonských válek.

1.2. Stručné politické, hospodářské a sociální dějiny Anglie v 17. a 18. století

Roku 1603 zemřela anglická královna Alžběta I., bez dědiců. Anglickým králem se stal syn popravené Marie Stuartovny, Jakub I. (1603 – 1625) byl v mnoha směrech králem poměrně úspěšným, a to i navzdory jeho závažnému charakterovému nedostatku a mylnému mínění. Jeho největší pochybení byla morální, byl neupravený, nemotorný, nesystematický a podrážděný.²² Již během jeho vlády vznikaly neshody mezi panovníkem a parlamentem.

²⁰ SLACK, P. *The English Poor Law 1531 – 1782*. Macmillan, 1990. s. 36.

²¹ Tamtéž, s. 44.

²² MORGAN, K. *Cit. dílo* (1999), s. 278-279.

Jeho syn Karel I. (1625 – 1649) počal usilovat o absolutistickou vládu, čímž přispěl k propadu dobrých vztahů mezi panovníkem a parlamentem. Karel I. požadoval finanční prostředky, které vybíral formou daní bez souhlasu parlamentu, ten označil panovníkovo chování za nezákonné, a tak Karel I. parlament rozpustil. Vládl sám až do roku 1640, kdy parlament znovu svolal.

V 17. století se významně rozšiřovala skupina tzv. Puritánů (purus – čistý), kteří se snažili o církevní čistotu. Zmíněnou čistotou mělo být oproštění anglikánské církve od katolických pozůstatků. Tato skupina byla spojena s nesouhlasem vůči absolutistické vládě. Od puritánů se oddělila další skupina tzv. Independenti (nezávislí), ti vyznávali úplnou náboženskou svobodu bez systémového církevního řádu. Presbyteriáni (představitelé anglikánské církve, kteří měli presbyterní systém) a levelleři (radikální puritáni) se též pyšnili silnou mocí a vlivem. Jelikož puritáni byli pronásledováni kvůli jejich snaze mít podíl na moci, odcházeli do amerických kolonií, kde zakládali osady. Tím započala kolonizace východního pobřeží USA, postupně zde došlo ke vzniku třinácti amerických kolonií. Angličtí obchodníci zakládali plantáže a tím se obnovilo otroctví.

Roku 1642 vypukla v Anglii občanská válka, na jedné straně stál král, anglikánská šlechta a církev, katolická šlechta a část buržoazie (královská jízda – kavalíři), na straně druhé parlament, statkáři, obchodníci, řemeslníci, sedláci a drobná buržoazie. Vojsko parlamentu vycvičil Oliver Cromwell, který roku 1645 porazil královské vojsko v bitvě u Naseby. Král prchl, avšak spory vyvrcholily popravou krále. V lednu 1649 byl král souzen a odsouzen k smrti. Důstojnost a sebeovládání, které projevil, znamenala pro jeho odpůrce mohutnou propagandistickou porážku.²³ Tím došlo ke zrušení sněmovny lordů a království, následovalo oznámení, že se v květnu 1649 stala Anglie republikou. Spory, které zapříčinily vznik revoluce, však neutichaly, ale pokračovaly i nadále. Proto Cromwell rozehnal sněmovnu a od roku 1653 do roku 1658 nastolil v Anglii vojenskou diktaturu, kde vládl jako lord protektor. Jakmile zemřel, republika se zhroutila. Jeho syn Richard Cromwell (1658 – 1659) postrádal otcovy schopnosti, a proto musel odstoupit. Vojenští velitelé se vzájemně rozkmotřili a rozpad armády uspíšila národní daňová stávka. Osmnáct měsíců po Cromwellově smrti usoudil generál Monck, že je toho příliš a konaly se svobodné volby. Byl zvolen Karel II.²⁴

S nástupem Karla II. (1660 – 1685) se znovu nastoluje monarchie. Karel II. byl nucen přijmout požadavky parlamentu, požadoval, aby vlastnické právo měšťanů, které se

²³ MORGAN. K. *Cit. dílo* (1999), s. 293.

²⁴ Tamtéž, s. 297.

vztahovalo k půdě, zůstalo nezcizitelné. Ale jelikož se obával, že by mohl být přijat zákon, který byl vyloučil jeho bratra z nástupnictví na anglický trůn, protože byl katolíkem, byl parlament opět rozpuštěn, a tak se Karel II. stal absolutistickým vládcem.

Následná vláda katolického krále Jakuba II. (1685 – 1688) se stala pro Angličany nepřekonatelným problémem. A tak začali jednat s nizozemským místodržícím Vilémem Oranžským, zetěm Jakuba II., aby se ujal vlády v Anglii. Roku 1688 se odehrálo vyloďení v Anglii, proběhlo bez jakýchkoliv bojů, jelikož obyvatelé i armáda Anglie se ochotně připojili na jeho stranu. Tento čin pojednává o tzv. slavné revoluci.

Marie II. a Vilém III. Oranžský (1689 – 1702) se stali jedněmi ze zakladatelů parlamentní monarchie. Vilém III. schválil listinu deklarace práv (Declaration of Rights), stalo se tak roku 1689. Tato listina dosvědčovala práva parlamentu, díky tomuto činu se Anglie proměnila v konstituční monarchii.

Po smrti Marie II. vládla královna Anna Anglická (1702 – 1714), od roku 1707 jako panovnice Velké Británie. Po její smrti roku 1714 se anglickým králem stal Jiří I. z hannoverské dynastie.

Král Jiří I. (1714 – 1727) ani jeho nástupce Jiří II. (1727 – 1760) neprojevovali příliš velký zájem o panování, tudíž parlament začal postupně přebírat skutečnou moc, ta byla soustředěna do rukou sira Roberta Walpole, který je považován za prvního předsedu vlády.

Během vlády Jiří III. (1760 – 1820) vzniklo Spojené království Velké Británie a Irska, stalo se tomu tak roku 1801. Wales byl součástí Anglie od roku 1534, k připojení Skotska došlo roku 1707. Postupně byl zrušen anglický i skotský parlament, které nahradil nový parlament Velké Británie. Nakonec roku 1800 bylo přičleněno i Irsko.

V první polovině 18. století získala Anglie 13 významných kolonií v Americe a v Indii, měla však i mnohem menší državy po celém světě. I přestože roku 1776 vyhlásily USA nezávislost, poskytly kolonie dostatek surovin a zdrojů pro významný růst a nástup průmyslové revoluce.

1.2.1. Sociální poměry

Od počátku 16. století počet obyvatelstva v Anglii plynule narůstal. Tento populační růst trval i v první polovině 17. století. Celkový počet obyvatelstva v Anglii se v roce 1600 přiblížil k číslu 4,1 milionů, v polovině století už populace dosáhla vrcholu téměř 5,3 milionů a úhrnný počet obyvatel Británie se zvýšil zhruba ze 6ti milionů přibližných 7,7 milionů. Příčiny nárůstu populace jsou značně nejasné. Vzrůstající populace vyvíjela tlak na pracovní místa. Počátkem 17. století vládla v Anglii všeobecně nízká zaměstnanost.

Stěžejním zdrojem pracovních příležitostí zůstávalo zemědělství, jenomže práce na poli byla sezónní, tudíž dostačovala statisícům lidí pouze část roku, nikoli po celý rok. Jelikož však pracovních sil byl dostatek a byly levné, a protože se veškerá výroba zakládala výhradně na síle lidských svalů, nikoli na takové formě energie, která by dělníky nutila, aby se stahovali k jejím zdrojům, a protože se suroviny procházely po zemi, vyrůstaly z ní, a nebo v ní ležely ladem, odehrávala se „průmyslová výroba“ 17. století v chalupách a hospodářských staveních vesnických obcí. Práce však byla vrtkavá, neboť domácí trh podrývaly vysoké ceny potravin a zahraniční trhy počátkem 17. století prudce omezila válka cizí konkurence. Desetitisíce rodin nebyly s to vyrovnat domácí rozpočet, nebezpečí propadu nebo ztráty příjmů je vystavovala zvláště zranění, invalidita či smrt někoho z příslušníků.²⁵

Rodinný život v Anglii 17. a 18. století byl prostý. Rodiny se skládaly z mnoha členů, kteří společně sdíleli malý dům pouze s jednou či dvěma místnostmi. Průměrná žena porodila osm až deset dětí, avšak kvůli vysoké úmrtnosti novorozenců, se vyššího věku obvykle dožilo pět nebo šest dětí. Obrovským sociálním problémem doby se stal fakt, že děti z chudých rodin začínaly pracovat velmi brzy, a to ve věku sedmi let. Zaměstnávali je farmáři jako pastýře, pasáky krav aj. Dcery, pocházející z chudých rodin, zůstávaly doma, kde vykonávaly nejrůznější domácí práce, a to do té doby, než se provdaly a založily si tak vlastní rodinu, o kterou poté pečovaly. V Anglii bylo zvykem uzavírat manželství až v pozdějším věku. U všech sociálních vrstev se sňatek obvykle odkládal do doby, než bylo oběma partnerům okolo dvaceti pěti let. Důvodem byl pevně zakořeněný obyčej, který vyžadoval, aby si pár před vstupem do manželství našetřil dostatek peněz, a dokázal si tedy založit samostatnou domácnost.²⁶

Chudé rodiny neměly zavedené potrubí do obydlí, a tudíž nemohly používat tekoucí vodu, která by jim usnadnila každodenní činnosti. Například umýt se, pro ně znamenalo přítěž, a proto žily v nečistotě. Díky tomu byly vši jejich častým návštěvníkem.

V zemědělských rodinách byl živitelem rodiny muž. Společně se syny vykonával práce, mezi které patřilo mýcení, orání, setí a sklizení. Ženskou rolí byla především podřízenost a společně s dcerami se starala o domácnost. Náplní jejich činností bylo pletení, uklízení, ošetřování zvířat a vychovávání dětí. V rodinách obchodníků pracovali oba manželé v jejich společném obchodě.

²⁵ MORGAN, K. *Cit. dílo* (1999), s. 261, 263, 264.

²⁶ Tamtéž, s. 262.

1.3. Podpora chudým v letech 1600 – 1790

Podpora poskytována chudým ve většině farností zhruba od roku 1600 do roku 1790 zahrnovala:

HOTOVOSTNÍ PLATBY – jednalo se o nejčastější a nejjednodušší formu podpory. Přímé platby v hotovosti byly vždy významnější než věcné výhody, nejspíše proto, že byly výhodné jak pro dozorce, tak i pro příjemce. Chudí by si mohli koupit to, co potřebovali, tehdy, když to potřebovali a farnost by nemusela distribuovat zboží. Platby v hotovosti sestávaly z důchodu, který byl vyplácen týdně či měsíčně. Byly poskytovány starým, zdravotně postiženým a ovdovělým s dětmi, kteří však museli prokázat dostatečnou potřebu. Jména příjemců byla zapsána v knize chudých, která byla vždy o Velikonocích revidována. Platby v hotovosti byly též vypláceny formou krátkodobé pomoci (tzv. dávky), poskytované například těm, kteří krátkodobě onemocněli, či nezaměstnaným.²⁷

NÁJEMNÉ A BYDLENÍ – nájemné bylo spíše vypláceno v 18. století, často přímo soukromým pronajímatelům. Jinou formou pomoci poskytnutí bydlení se staly chudinské domy. Žili zde chudí, důchodci, nemocní i zdravotně postižení. Další standardní životní úroveň byla zajištěna dětem i starým lidem, kteří žili bez přímé rodiny.

POSKYTNUTÍ PRÁCE – obecně to bylo prováděno v rámci pracoviště, ačkoli tyto instituce zaměstnávaly jen malou část lidí, kteří potřebovali pomoc.

UČŇOVSKÉ VZDĚLÁNÍ – mnohem důležitějším aspektem pomoci dětem, než bylo poskytnutí práce, se stalo učňovské vzdělání. Učení chudých dětí mělo být chápáno jako prostředek k přenášení dětí z rodin, které je nemohly podporovat, k rodinám, které by mohly. Chlapci se běžně vyučovali řemeslu, zatímco dívky byly vyučovány k správnému vedení domácnosti. Po roce 1700 počalo fungování toho, že skupina dětí mohla být převzata jednou osobou, často se jednalo o majitele továren, kteří je zaměstnávali vyráběním různých předmětů (punčochové zboží, krajky, hedvábí a koberce).²⁸

ZDRAVOTNÍ PÉČE – poskytnutá pomoc zahrnovala opravy poškozených kostí, očkování, léky, poskytování porodních asistentek, péči o nemocné, hospitalizaci vážných případů. V rané moderní Anglii dokonce mohl příbuzný obdržet platbu za péči o nemocného. Po polovině 18. století se zdravotní péče stala významnou, když farnosti začaly jmenovat lékaře. Byli placeni za každou vykonanou službu.

POHŘEBNÍ VÝDAJE – pomoc zahrnovala rakve, hrobce, pálky, přímluvy a zvonění zvonu.

²⁷ PATRIQUIN, L. *Cit. dílo* (2007), s. 100.

²⁸ Tamtéž, s. 101-102.

NÁKLADY NA BASTARDY – částky, které byly legálně vymáhány po otcích, aby tak podporovali své děti. Místní úředníci často cestovali do jiných měst a vesnic, kde hledali otce dětí.²⁹

VĚCNÉ VÝHODY – do této kategorie patřili opravy obydlí, lidé dostávali dřevo, hřebíky, výkrm a tesařské mzdy. Dále pak jídlo (zrno, chléb, brambory, mouku, maso, sůl, cukr a máslo), obuv, spodní prádlo, domácí potřeby (mýdlo, svíčky, ložní prádlo) a palivo (uhlí, dřevo a rašelinu).

SPRÁVA – jednalo se zpravidla o účast na drobných zasedáních, o placení advokátních poplatků, opční listiny a pronájem strážníků. Dále pak také nápoje, které byly poskytovány příležitostně v místních hospodách při slavnostních schůzích.³⁰

²⁹ PATRIQUIN, L. *Cit. dílo* (2007), s. 102.

³⁰ Tamtéž, s. 103.

2. Metodismus – 18. století

2.1. Příprava metodismu

Podle Schneebergera: „Metodismus je největším církevním útvarem novověku, který nebyl zahájen objevením Ameriky, nýbrž vynalezením parního stroje a průmyslovou revolucí.“³¹ Metodismus vznikl v Anglii v 18. století. Jelikož průmyslová revoluce zasáhla i venkov, mluví se též o zemědělské revoluci, obě revoluce probíhaly souběžně.

Roku 1733 John Kaye vynalezl pohyblivý rychloběžný člunek, díky kterému došlo ke zvýšení tkalcovské výroby, to a další vynálezy postupně vedly ke vzniku anglického textilního průmyslu. Když roku 1769 James Watt patentoval svůj parní stroj, bylo jasné, že se blíží nezadržitelný vývoj. Během následujících pětadvaceti let se přihlásilo přes sto nových patentů, a tím došlo k potlačení řemeslné výroby a v popředí se objevoval stroj.

Zemědělská revoluce byla zahájena ohrazením obecních pozemků. Jelikož ohrady umožnily vznik velkostatků, které vlastnily více polností a používaly vědecké zemědělské metody, směřovalo to k vyšším výnosům. Díky tomu se Anglie stala sýpkou Evropy. Chudí zemědělci, však zabráním těchto pozemků, trpěli, jelikož postrádali své lesy a pastviny. Spousta z nich opustila svoje hospodářství a vydala se do měst, kde se nechali najmout jako levná pracovní síla do továren a dolů.

Důsledkem průmyslové i zemědělské revoluce se stala sociální přestavba společnosti. Jednalo se o jakýsi přechod od feudální společnosti ke kapitální. Šlechta potřebovala mít poddané v nevědomosti, které připoutala k půdě. Naproti tomu stroj a jeho majitel nutně potřebovali vzdělané lidi, aby byli schopni stroj obsluhovat. Tito lidé však museli mít osobní svobodu, kvůli prodeji své pracovní síly na pracovním trhu. Jelikož do měst plulo z venkova velké množství obyvatel, klesla cena pracovní síly, která způsobila, že se chudí obyvatelé stávali závislí na vlastníkově továrny (vykořisťovateli). Dělníci pracovali 14 hodin denně za nejnižší mzdu, práce se nevyhýbala ani ženám a dětem. Toto vše mělo za následek vznik proletariátu, sice byli obyvatelé svobodní osobně, ale ekonomicky zcela závislí.

Anglikánská církev, tak jak byla postavená v 18. století, neposkytovala dělníkům a rolníkům trpícím bídou nejmenší duchovní uspokojení. Stala se totiž církví třídní, která nebyla schopna setkat se s novým věkem. Biskupové pocházeli z aristokratických rodin, jelikož do svých funkcí byli vybíráni patrony, a ti dosazovali často své příbuzné. Faráři

³¹ SCHNEEBERGER, V. D. *Cit. dílo* (1983), s. 7.

nedosahovali teologických kvalit, jelikož vystudovali spíše klasické vzdělání než teologické. Zejména faráři na venkově byli velmi chudí a často se stávali dlužníky.³² „Průmyslová a zemědělská revoluce zasévaly pocit nespravedlnosti a raněným a nešťastným duším nemohly rozumové důkazy o jšoucnosti nějakého abstraktního Boha – jak zvěstoval tehdy rozšířený deismus – postačovat. Výsledkem byl velký úpadek mravů, který vystřídal přísnost puritánské revoluce.“³³

Občas se vyskytly nějaké náboženské společnosti se snahou o nápravu, jednalo se například o Společnost pro nápravu mravů, či o Společnost pro šíření křesťanských znalostí. Alkoholismus se šířil rychleji než mor, roku 1750 došlo ke zjištění, že 14 000 případů onemocnění bylo způsobeno díky hojnému užívání alkoholu.

V období, které označujeme za počátek evropského novověku, došlo ke zrodu nového hnutí s názvem metodismus. Toto hnutí vyvolalo silné duchovní probuzení v celé zemi.³⁴

2.2. Oxfordští metodisté

Charles Wesley, bratr Johna Wesleyho, vytvořil spolek s podobně smýšlejícími studenty Oxfordu. Nějaký mládenec o nich prohlásil, že se jedná o „novou sektu metodistů“, jméno se uchytilo v paměti lidí velmi rychle, ale tento název nebyl jediný, který oxfordská skupina dostala, nazývali se také reformní klub, Boží klub, svatý klub, atd. Po návratu Johna zpět do Oxfordu se ujal jejich vedení a byl zvolen otcem svatého klubu, a to díky svým zvláštním vůdcovským schopnostem. John Wesley byl nejen výtečným organizátorem, ale také obohacen řadou zkušeností a vědomostí, které ostatní postrádali. Nejdůležitějším rysem jeho povahy byla vytrvalost. Jednalo se o chápavého člověka, který vše vykonával s pokorou a prostotou srdce.

Tato malá skupina se počala scházet vždy v neděli večer, nakonec se schůzky konaly každý den ve večerních hodinách, kdy setkání trvala až tři hodiny. Program schůzek byl jasně stanovený, nejprve společná modlitba, poté studium Nového zákona, zhodnocení svých denních povinností a plány na následující den, které se zabývaly především křesťanskou dobročinností.³⁵

³² SCHNEEBERGER, V. D. *Cit. dílo* (1983).

³³ Tamtéž, s. 9.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

2.2.1. Sociální činnost oxfordských metodistů

K pochopení Wesleyho, a oxfordských metodistů, sociální činnosti je nutné představit situaci spodních vrstev v Anglii v 18. století.

V průběhu století počet chudých radikálně vzrostl, většinou chybělo školní a řemeslné vzdělání. Chudí se postupně přesouvali ze svých domovských obydlí na venkově do nově vznikajících průmyslových oblastí nebo žili v slumech na okraji měst, díky tomu přišli o chudinskou podporu. Žili ve stísněných poměrech, které byly i na tehdejší dobu katastrofální, bez lékařské péče.³⁶

Církevní poměry, viz výše, byly opravdu nežádoucí. Anglikánská církev 18. století nepečovala o chudé, jelikož anglikánská teologie byla ovlivněna kalvinismem, a to znemožňovalo pochopení pro chudobu. To se však nedá říct o členech náboženských společností, které na popud Antona Hornecka a Richarda Smithiese vznikaly již v 17. století. Hnutí se vyskytovalo především mezi mladými lidmi z Londýna, kteří se filantropicky ujali těchto sociálních úkolů - péče o vězně, finanční podpora chudých a návštěvy lidí nemocných, ve starobincích a špitálech. Jejich skvělé činy byly však omezeny, a to tak, že přijímání se dostalo pouze anglikánům. Je nutno zmínit dvě společnosti, které ve své činnosti vynikaly nad ostatními. Jednalo se o Společnost pro šíření křesťanských znalostí (Society for Promoting Christian Knowledge, 1698) a Společnost pro zvěstování evangelia (Society for the Propagation of the Gospel, 1701).

A v neposlední řadě se vyskytovali i jednotlivci, kteří toužili a usilovali o zmírnění chudoby, nejvýznamnější z nich byli J. Taylor a W. Law.³⁷

Nyní se dostáváme k samotné sociální aktivitě členů Svatého klubu, která se stala, podle Johna Wesleyho, neoddelitelnou součástí křesťanova života. Jejich sociální péče obsahovala čtyři roviny, které zahrnovaly obě městské věznice, chudé rodiny, chudobince a školu pro zanedbané děti. Ve věznicích převzali pastoraci, sháněli obhájce a především učili číst a psát vězně, kteří měli zájem začít nový lepší život. Sociálně slabší rodiny byly náchylné k ohrožení obrovskou bídou, pokud matka či otec onemocněli, o takové to rodiny pečovali tím způsobem, že jim obstarali léky, oblečení, vyučovali jejich děti, ale také jim předávali křesťanskou výuku. K návštěvám rodin docházelo alespoň jednou týdně. Obdobně probíhalo též navštěvování chudobince, pouze s tím rozdílem, že zde vznikl fond, do kterého přispívali tím, že se zřekli studentských radovánek a postěním. Založení školy pro chudé byl nejspíše

³⁶ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004).

³⁷ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004).

nápad Johna Wesleyho, který zaměstnal učitelku a platil jí. On sám vyučoval modlitby, biblickou dějepřavu a křesťanskou nauku.³⁸

2.2.2. Motivace Johna Wesleyho pro sociální činnost

John Wesley interpretoval pro své přátele i protivníky otázky, kterými se snažil obhájit, proč to všechno vlastně dělali.

„I. Není povinností všech lidí v každé situaci co nejvíce napodobovat Toho, který všem pomáhal?“

Nebudeme později o to šťastnější, čím více dobra teď vykonáme?

Můžeme potom vůbec být šťastni, pokud jsme podle svých sil nedali jíst hladovým, neoblékli nahé, nenavštěvovali nemocné a vězně a nepodřídili všechny tyto akce vyššímu účelu, totiž záchraně duší před smrtí?

III. Neměli bychom se na základě výše zmíněných úvah snažit prokazovat dobro těm, kdo jsou nazí, hladoví nebo nemocní? Zejména pokud známe nějakou potřebnou rodinu, neměli bychom jim dát trochu potravy, šatstva nebo léků, jak potřebují?

IV. Nakonec: Neměli bychom se na základě výše zmíněných úvah snažit prokazovat dobro těm, kdo jsou ve vězení.³⁹

Dle těchto otázek se jednalo o motiv následování Ježíše Krista a druhým motivem byla touha po štěstí a spása duše. Wesley si uchoval sociální aktivitu po celý svůj život. Práce, kterou vykonával v Oxfordu, byla významná především tím, že mu nedovolila sklouznout do asketické zbožnosti, ale vtmelila mu vykonávat činnosti praktické lásky k bližním a také nutnost pevnějších základů, než kterými byla spravedlnost ze skutků. Tyto základy objevil v ospravedlnění z víry, poté co byl ovlivněn teologií Martina Luthera a Ochránovskými.⁴⁰

2.3. Praktické činnosti J. W. pro odstraňování chudoby

John Wesley velmi významně ovlivnil anglické sociální dějiny. Neviděl v chudých pouze příjemce milodarů a charitativní péče, ale poukazoval na to, že je nutno odstraňovat jejich bídu, což by měl být úkol každého křesťana. Vymyslel řadu praktických opatření na

³⁸ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004).

³⁹ Srovnej ALLESTREE, Richard. *The practice of Christian graces, or, The whole duty man laid down in a plaine and familiar way for the of all, but especially the meanest reader : divided into XVII chapters, one whereof being read every Lords Day, the whole may be read over thrice in the year with Private devotions for several occasions.* London: Maxwell, 1658 [cit. 2019-06-07]. Dostupné z: <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?c=ebo;idno=A23760.0001.001>.

⁴⁰ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004).

pomoc chudým, jejichž účelem bylo mírnit chudobu a také svépomoci si. Prvním takovým opatřením se stala týdenní sbírka, peníze, které byly vybrány se rozpočítaly mezi potřebné, část peněz jim byla poskytnuta v hotovosti a část ve formě šatstva, potravin či léků pro nemocné. V mimořádných situacích (špatné žne) se i sám Wesley vydával žebrat, aby získal peníze pro všechny, kterým byly potřeba. Roku 1746/7 počal v Londýně provozovat lékařskou pomoc pro chudé. Jak víme, hygienické podmínky byly katastrofální a lékařská pomoc téměř žádná. Jelikož si chudí nemohli dovolit zaplatit lékaře a navštěvování nemocných, které vykonávali metodisté, nestačilo, musel se do této situace vložit John Wesley osobně, sám léčil lehčí choroby a předával léky a složité případy posílal k odborníkovi. Pomoci se dostalo stovkám lidí během krátké chvíle, a co bylo nejdůležitější, že pomoc se poskytovala bezplatně, díky Wesleymu se tato forma bezplatné pomoci rozšířila i oblasti lékařské, která měla zajistit blaho širokým vrstvám obyvatelstva. John Wesley byl tedy průkopníkem bezplatných poliklinik (lékáren) v Anglii, a také vydal velmi významné dílo, *Primitive Physic (Jednoduché lékařství)*, jehož úspěch tkví v tom, že pomohl spoustě chudých lidí v otázkách správné hygieny, výživy i péče o nemocné.

Ve výpůjčním fondu (tzv. lending-stock) John Wesley shromáždil peníze z různých darů a poté vydával čtvrtletní půjčky bez úroku. Tím pomohl velkému množství chudých lidí, kteří by si jinak vypůjčili peníze u lichvářů, a tím se propadli do ještě větších dluhů. Velice důležitou Wesleyho činností se stalo zprostředkování práce, jelikož pochopil, že nezaměstnanost byla jednou z příčin chudoby. Nepodařilo se mu však všechny potřebné zaměstnat v podnicích, a proto sám vymýšlel pracovní příležitosti.⁴¹ „První se uskutečnila v nově zařízené londýnské modlitebně, bývalé slévárně kanónů: v zimním pololetí bylo zprvu zaměstnáno dvanáct lidí zpracováváním bavlny, později byly navíc také zaměstnány ženy pletením.“⁴² Těmito činnostmi John Wesley velice pomohl zlepšit pozice chudých, snažil se o odstraňování chudoby, ale nejdůležitější věcí ze všech byla změna postojů k chudým, kterou počal John Wesley šířit mezi chudé i ostatní vrstvy anglické společnosti.

V 18. století se těžko mohl někdo vymanit z chudoby, jelikož se věřilo, že chudoba je osudem, který si člověk způsobil sám vlastním přičiněním, jednalo se o Boží trest, tento názor se tradoval v náboženském pohledu, tudíž chudí ani bohatí nepomýšleli nad žádnou sociální změnu. John Wesley se snažil přesvědčit své okolí, že tomu tak není, empiricky vysvětloval příčiny chudoby svým posluchačům, snažil se o změněný pohled na chudobu

⁴¹ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004).

⁴² MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 15.

vyvolat i u ostatních lidí. Proč tomu tak bylo? Jelikož při své dobročinnosti trval na tom, že bude chudé navštěvovat osobně, aby viděl na vlastní oči, jak žijí a co potřebují. Rozdíl mezi chudými a bohatými byl obrovský, bohatí si to nejspíše ani neuvědomovali, občas vydali nějaký milodar, čímž se zprostili sociálních závazků, ale to nepomáhalo, naopak tyto poměry spíše prohlubovalo.⁴³ „Tvrdość srdce a neznalost jsou vnitřní příčiny vzniku a trvání sociálních zlořádů v anglickém národě; mají-li být zmírněny a nakonec odstraněny, je zapotřebí osvěty o jejich příčinách, především však schopnosti soucítění, jež roste z lásky k bližním – jedno není možné bez druhého; Wesley s rozhodností usiloval o obojí.“⁴⁴

2.4. Hospodářská etika

Wesleyho působení na rozvoj anglického hospodářství bylo významné. Představil mnoho myšlenek a postojů v jednotlivých či kolektivních odvětvích.

2.4.1. Individuální ekonomická zodpovědnost

Problematiku nakládání se světským majetkem vyřešil třemi způsoby chování, které by při plném dodržování přinesli uspokojivé výsledky. Tato pravidla stanovovala, aby člověk vylévil všechno, co by mu bylo umožněno, za druhé by měl naspořit velké množství peněz a za třetí podělit se o ně se všemi ostatními. Tuto taktiku Wesley sám praktikoval ve svém životě a usiloval o její rozšíření do celého společenství.

To že Wesley poukazoval, jak správně zacházet se získaným peněžitým obnosem, se mohlo jevit zvláště, jelikož metodistické skupiny se formovali spíše z méně majetných lidí. Avšak on toto počínání obhájil dvěma důvody. První byl takový, že převážná část těchto lidí neabsolvovala žádné vzdělání jak zacházet s penězi, tudíž to neumí. A druhý že: „jsou peníze – oproti názoru mnohých básníků, řečníků a filosofů – tak vzácnou hodnotou, svěřenou nám Bohem, že správné nebo špatné zacházení s ní musí mít dalekosáhlé následky jak pro jedináčičího člověka samého, tak i pro jeho bližní. Protože je nadmíru důležité, aby všichni, kdo mají Boží bázeň, věděli, jak tuto vzácnou hřivnu používat, bere na sebe Wesley úkol, aby je v tom vyučoval a dává jim pravidla, jejichž přesným zachováním se mohou osvědčit jako věrní správci „nespravedlivého mamonu.“⁴⁵ První poučka vyzývala ke shánění vysokých finančních částek, a zároveň člověk musel dbát na počestnost a svědomitost, když je získával. Wesley ve svých pobídkách překračoval až hranice etiky Nového zákona, která

⁴³ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 15-16.

⁴⁴ Tamtéž, s. 16.

⁴⁵ Tamtéž, s. 21.

podněcovala k nepovinnému vzdání se světského majetku, Wesley však požadoval po svých blízkých zisk, co největšího počtu financí, ale poctivě.

U obyvatelů z chudších tříd se rozmáhal alkoholismus spojený s netečností a lhostejností, a proto Wesley upozorňoval, že pracovitost a spořivost by přispěli ke zlepšení jejich životní úrovně a představil druhé pravidlo, aby byl člověk spořivý a našetřil co největší finanční obnos. Tento návrh nenařizoval, že měli lidé chamtivě hromadit peníze ve svých domácích bezpečnostních schránkách či v anglických bankách (Bank of England), ale odpustit si všechny nadbytečné výdaje. Wesley marnivost a přepych odsuzoval stejně jako hromadění majetku pro sebe a následující dědice. Zde se jasně odrazila Wesleyho sociální pomoc, jelikož v penězích spatřoval něco, co zajistilo jeho chudým stravu, oblečení a další potřebné věci. Proto nespatořoval v penězích žádné zlo, protože pokud peníze způsobily někomu nějaké špatnosti, zapříčinilo to pouze nepatřičné zacházení s nimi.

Tato první dvě pravidla chování získaly svůj význam až pouze s dodržováním také třetího pravidla. Pravidlo popisovalo, že lidé měli věnovat, vše co bylo v jejich silách potřebným. I když Wesley neseřpsal žádné přesné podmínky dodržování těchto pravidel, byly dány jasné meze mezi majetkem, který byl nutný a mezi bohatstvím. To znamenalo, že kdo získal dostatek peněz pro sebe a svojí rodinu k zajištění potřeb běžného života (maximálně splatnost dluhů), měl se zbytkem naložit tím způsobem, že jej rozdal jako sociální dary lidem v nouzi. Podle něj totiž lidem jejich majetek fakticky nepatřil, protože pravým a jediným majitelem všeho byl sám Bůh, který ho všem propůjčil do jejich správy. Z toho vyplývají též pokyny, jak s takovým majetkem správně zacházet a pokud budou dodržovány, přislíbil všem věčnou odměnu. Nadbytek peněz se nejprve rozdával mezi chudé lidi, kteří náleželi k víře a poté i ostatním, a tak se vše vrátilo Bohu. Wesley konstatoval, že nepoznal takového člověka, který by v hodině své smrti litoval, že toto vše učinil pro chudé. Těmito slovy chtěl motivovat ostatní k podobnému chování.⁴⁶ Jelikož podle Wesleyho zisk a ukládání peněz měly svůj význam, a to z toho důvodu, že zajistily lidem věci potřebné k životu a zbytek zmenšil nedostatek chudých. Tím docházelo k dodržení přikázání o lásce k bližnímu. Wesley vlastnění soukromého majetku nezakazuje, avšak kladením důrazu na Boha jako na nejvyššího vlastníka všeho na zemi, který lidu právo vlastnit pouze vypůjčil, a to pouze na omezený čas s jasnými pravidly správy majetku, celou věc jaksi relativizoval, protože vyžadoval Boží poslušnost. Z toho vznikala častá a veliká obětavost metodistů, která přispívala k lepšímu životu chudých lidí.

⁴⁶ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 23.

Wesley stále více upozorňoval na nebezpečí, které sebou bohatství přinášelo. Jelikož jeho kázání přispělo u některých metodistů k tomu, že díky získávání stále většího počtu peněz, se stali opravdu majetnými. To ale nebyl jeho záměr, důvod vzniku spatřoval v tom, že správně dodržovali první dvě pravidla, na třetí však zapomínali. Na počátku byli hnáni vnitřní duchovní pilností a vynaložením sil pro užitečné věci, Wesley se jim v tomto chování snažil jít příkladem, jak popisoval ve svém deníku: „Po dlouhém rozhovoru s muži a ženami pověřenými vedením tříd došli jsme k závěru, že ušetříme zdraví lidí, jejich čas a peníze, dokážeme-li přesvědčit chudší členy našeho společenství, aby zanechali pití čaje. Rozhodli jsme se, že s tím začneme sami a dáme příklad druhým.“⁴⁷ Ale i přesto později jejich chování postihlo oddělení od původního záměru, kterým bylo shánění peněz na pomoc chudým a zisk, se pro ně počal stávat pouze možností vlastního zabezpečení. I když se Wesley snažil všechny varovat před hromaděním bohatství, stále větší počet lidí porušoval třetí pravidlo o rozdávání všeho.

Zde se spojily jeho sociálně etické teorie s individuálními a sociálními stanovisky. Jednalo se o to, že když člověk nashromáždil majetek, ale tento si ponechal pouze pro sebe a nepodělil se o něj s potřebnými, neuposlechl tím Boha a sobě uškodil. Jelikož usilování o bohatství a sociální bezpráví byli dva aspekty té samé věci. I přesto, Wesley nepožadoval po bohatých lidech, aby se vzdali svých peněz úplně, naopak propagoval jejich využití v obchodních a průmyslových vkladech. Protože věřil, že úkolem majetných občanů, podle Boha, byla nápomoc chudým, pobývání u nemocných a šíření vlivu na ostatní, aby také vykonávali blaho. „Lepší však je nemít žádné bohatství, které člověka vždy vystavuje nebezpečí těžko překonatelného pokušení, jež je daleko větší než to, které vyplývá z chudoby. Ti, kdo chtějí být bohatí, upadají zpravidla ještě více než ti, kdo už bohatí jsou, do nerozumných žádostí, které škodí tělu a duši, ničí víru, naději a lásku k Bohu a k bližním a každé dobré slovo a dílo. Jejich pokušením je zoufalý stav, z něhož nemohou vlastními silami vyběhnout, protože mu příliš snadno otevřou své srdce a učiní majetek svou hlavní radostí a svým bohem.“⁴⁸ Tímto názorem Wesley sdílel svojí zkušenost s metodisty, kteří ve stav bohatství vstoupili z nižší třídy do třídy střední. Jelikož podle něj, ten který měl v oblibě peníze, nemohl mít v oblibě Boha ani bližního svého. Kdykoliv v církevních dějinách, kdy docházelo k nabývání bohatství, zároveň se zmenšovalo Ježíšovo stanovisko. Člověk mohl být bohatý, a pokud dodržoval třetí pravidlo, které kladlo důraz na sociální aspekt věci, mohly rostoucí příjmy přinést pomoc druhým, a tím se staly požehnáním.

⁴⁷ *Deník Johna Wesleyho*. Praha: Evangelická církev metodistická, 1992. s. 69-70.

⁴⁸ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 24.

K volbě práce a zaměstnání přistupoval Wesley obdobně. Nestavěl možnosti výběru práce podle schopností daného člověka, ale podle toho, jak nejlépe provést službu, která by se zamlouvala Bohu. Zisk povolání a výdělek peněz neměly být pouze pro vlastní účely, ale měly dosáhnout vyššího cíle, kterým se stalo naplnit vůli Boha, a to dodržováním lásky k bližnímu. Wesley uvedl, že tato láska povolila pouze určitá povolání, která nesměla ubližovat svému bližnímu, jeho vlastnictví, tělu a duševnu, a zároveň zaměstnání mělo zakázáno ubližovat vlastnímu tělu i duši. Naše zaměstnání se stalo jakousi zkouškou naší osobní křesťanské etiky, jelikož nám umožnilo možnost trávit náš čas smysluplně, a to je rovněž dar nám svěřený Bohem. Pokud se stalo, že některý člověk nemusel vydělávat peníze, jelikož vlastnil vysoký majetek, bylo jeho úkolem nepromrhat čas, ale věnovat ho péči a pomoci druhým. Jak trávit volný čas spatřoval Wesley v činnostech, které, podle něj, svědčily tělu i duši. Mezi tyto činnosti patřila samozřejmě charitativní dobrovolná práce a dále čtení historických, filosofických a beletristických knih, hra na hudební instrumenty a péče o zahradu.⁴⁹ Láska k bližnímu svému a metodisty tolik propagovaná produktivnost konání znamenaly iniciativu, a zároveň omezení při výběru práce, a též při trávení volnočasových aktivit. Wesley nevymezil žádnou škálu hodnot, které povolání by bylo lepší, jelikož pro Boha byla uznávaná na nejvyšším stupni fyzická činnost, jelikož člověk bude souzen podle rozsahu jeho lásky a vyznání, nikoliv podle postavení ve společnosti a vysokých finančních sumách na účtech. Cílem zisku povolání se stala láska k Bohu a bližnímu.

Wesley též upozorňoval, že bylo důležité při výkonu povolání absolvovat další vzdělávání. Prohlašoval ve svých spisech, že intelekt a úsilí se museli neustále podrobovat učení a získané zkušenosti měly být vyhodnocovány. Nové znalosti a dovednosti se získávaly četbou a přemýšlením, aby lidé dnešního dne vykonávali práci lépe než v minulosti. Wesleyho etika zaměstnání se v mnohém shodovala s velkými reformátory. Nejvíce podobností se vyskytovalo s Lutherem, pojednávalo se o pochválení splněných povinností, rovnosti církevních a světských povolání, etickém začlenění povolání do křesťanského života a jeho teologické způsobilosti jako úsluhy Bohu a bližnímu, aniž by se jako dobrý skutek člověka podílelo na jeho ospravedlnění, avšak ve výzvách k získávání, šetření a rozdání majetku se s Lutherem rozcházel.⁵⁰ „Je jasné a bylo dostatečně zdůrazněno, že ctnosti jako pílě, šetrnost a skromnost, které Wesley chápe a zdůrazňuje jako důležitou součást křesťanské praxe, jsou také ekonomickými ctnostmi, jež lidem nezřídka umožní

⁴⁹ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 25.

⁵⁰ Tamtéž, s. 26.

dosažení hospodářského úspěchu. Že se Wesley při propagování nábožensky motivované, vnitrosvětské askeze nechal ovlivnit nejen biblickou, nýbrž především puritánskou tradicí, pokud nám je známo, nikdo nepopírá. Že vývoj už raného metodismu zaznamenal sociální a ekonomický vzestup mnohých rodin, který do značné míry šel ruku v ruce se sekularizací tří prostých pravidel, tzn. s oddělováním prvních dvou pravidel od rozhodujícího třetího, je známo každému, kdo je do věci zasvěcen.⁵¹

2.4.2. Společenská ekonomická zodpovědnost

Evangelická zvěst a sociální činnost metodistů přispívala ke zlepšení postavení chudých vrstev, aby předešly bídě či vykořisťování, v důsledku sociálních a hospodářských změn a otřesů ve společnosti, které se staly projevem blížící se průmyslové revoluce. Wesley si při své přímé činnosti, kterou aplikoval mezi chudými, uvědomoval ekonomické nedostatky. S těmito ekonomickými problémy zápolil nejen při svých praktických činnostech, ale i během jejich teoretického zkoumání. Občas poukazoval, že věřil ve správný úsudek zodpovědných hodnostářů, a zároveň na Boží zásah, ale i přesto se tomuto souboru věnoval, i když tenkrát tento problém nebyl objektem vědní analýzy.

Wesley se velmi vyhrazoval proti hospodářské nerovnosti a nespravedlnosti. Jelikož v té době nebyly žádné záznamy ani statistické materiály pro posouzení hospodářských poměrů v Anglii, musel vše vyhodnotit na základě vlastního pozorování během četných cest, které vykonával po celé zemi. Apeloval na bohaté a vlivné lidi, aby se přičinili a podíleli se na odstranění chudoby, jelikož ji nepovažoval za důsledek nějakého špatného prohřešku, ani za nezměnitelný úděl lidí, které Bůh vykázal ze svého vyvolení. V chudobě spatřoval zlo, které bylo nutno vymýtit a pátral po příčinách jejího vzniku. Publikoval spis *Myšlenky k současnému nedostatku potravin*, který se zabýval touto problematikou. Wesley zde popisoval hospodářské nedostatky, příčiny jejich vzniku a způsoby dosažení možného zlepšení. Vyprávěl zde o úděsné bídě, kterou spatřil na vlastní oči a o lidech, které potkala smrt z hladu. Za příčiny vzniku chudoby považoval malé množství potravin a zároveň jejich vysoké ceny, nezaměstnanost, plýtvání obilím kvůli krmi pro zvířata bohatých a pálení kořalky, majetek v rukou čím dál menšího počtu lidí a z toho vyplývala likvidace drobných hospodářů a vysoké daně, jelikož stát se nacházel ve stavu zadlužení.

Toto prozkoumání, jeho výsledky a nástiny pro zlepšení hospodářské situace byly vyjádřením laika, tudíž se staly z jedné strany naivní, ale z druhé strany byly iniciativní a z politického i ekonomického stanoviska zajímavé. „Důležité a pro Wesleyův postoj

⁵¹ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 26.

k sociálním otázkám typické je to, že naprosto chybí jakýkoli pseudokřesťanský fatalismus a že překračuje hranice mezi omezováním na sociální odpovědnost jednotlivců a uplatňováním všeobecného nároku na patriční opatření vlády a parlamentu jakož i hospodářsky vlivných skupin.“⁵² Wesley povzbuzoval lid k píli a spořivosti, díky kterým mnozí dosáhli blahobytu, a zároveň vytvořil podmínky pro vznik společenského přesvědčení, bez něhož by nebylo možné dojít ke změně sociálních okolností. Jeho argumenty se opíraly o rozbor ekonomické situace, která byla sice realizována nedostačujícími metodami, na porovnání s historickými podobnostmi a na hospodářské zákonnosti.

Wesley kladl důraz na odpovědnost společenských skupin. Od roku 1776 počal praktikovat výzkum během svých cest, zároveň se věnoval studiu teoriím o rozvoji hospodářství a zjistil, že došlo k vzrůstu za posledních několik desítek let, zvětšení obchodu, poklesu nezaměstnanosti, ale stále ještě představovala alespoň pět procent pracujících a v regionálních oblastech podněcovala rebelie. V Anglii spatřoval občanskou i náboženskou svobodu, ale právě té se dalo lehkou vyúžit. Toto zneužití vytýkal především bohatým, kteří žili v přepychu a rozkoši, pašerákům a také producentům a dodavatelům alkoholických nápojů pálených z obilí. Proti nim požadoval státní intervence.

Majetní občané se díky svému jmění značně podíleli na národním hospodářství, nepřímou drželi potraviny a zvyšovali nezaměstnanost. Obírali chudé díky svým zbytečným útratám, jakými byly drahé hostiny, oblečení, koňské dostihy, pořádání plesů, divadla a luxusní nábytek. Wesley se neustále snažil upozorňovat na to, že hýření peněz a žití v přepychu, mělo značný vliv na rozšíření chudoby a sociálních rozdílů. Proto bylo velice důležité zříct se tohoto luxusu, jelikož se tím odpoutali od nadutosti, ambicióznosti a domýšlivosti a mohli pomoci ke zlepšení hospodářského stavu chudých přímým hmotným darem či zlevněním primárních potřeb lidské existence.⁵³ Vždyť bohatí mohli své peníze získávat a zvětšovat pouze za předpokladu, že se zde vyskytovala skupina nepřilíš placených nemajetných, kteří prakticky každý den bojovali o přežití, jelikož neměli dostatek ani pro uspokojení základních životních nezbytností.

Další naléhavé apely Wesley určoval pašerákům, aby u nich vyvolal změnu jejich chování, tím že vydával striktní příkazy, aby se mezi metodisty nevyskytla žádná podpora tohoto velice špatného přečinění zákona. Vydal článek Slovo k pašeráku a zde pašeráctví

⁵² MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 29.

⁵³ Tamtéž, s. 30.

označil jako dovoz, prodej či nákup zboží, které neprošlo celní správou, a tím pádem docházelo k okrádání krále i počestného anglického lidu. Kvůli tomuto způsobu chování vznikal nepřímý nárůst daní, protože byl král nucen se vypořádat s finančními mezerami, které vznikaly díky vynechávání celních poplatků. Pašeráci tak přestoupili Boží příkaz, ale i klamali své spoluobčany. Dva zásadní důvody pro odmítání pašeráctví byly, že neplnili Boží příkazy a nedodržovali sociální platnost lidského konání, ale místo toho vytvářeli klamy a zneužívali své pozice na obchodním trhu. Wesleyho slova dopadla na úrodnou půdu a s postupným růstem metodistického vlivu se zdařilo pašování zneškodnit.

Co však podle Wesleyho trápilo národ mnohem víc než život v přepychu a pašeráctví bylo produkování kořalky s velkým obsahem alkoholu. Ve výrobě alkoholických nápojů z hospodářského stanoviska spatřoval špatnost a alkoholismus považoval za hanebný náboženský a morální pohled. Jelikož nám historické studie ukazují, že alkoholismus byl tehdy opravdu silně rozšířený po celé Anglii. Rozmach byl tak obrovský, že si ho ani my v dnešní době neumíme představit, i přestože se alkoholismus opět rozpíná. Wesley upozorňoval na to, že alkohol byl ničitel těl i duší a že mnohem lepší by bylo, kdyby se všechna pšenice a ječmen místo na výrobu kořalky využila pro prosté lidi k odstranění bídy.

Wesley zde opět propojil náboženská a sociální témata, která dostala na síle díky analýze ekonomických spojitostí. Jeden rozdíl se zde vyskytl, Wesley neočekával pomoc přímo od tvůrců, které podrobil kritice, ale tentokrát přímo od státních institucí a vládních organizací, kterým příslušelo tuto špatnost zarazit vydáním příslušných zákonů a kontrolami, které by prováděli lepší dohled. Tato samá výzva se týkala též hospodářských podnikatelů a velkostatkářů, finančních i obchodních organizací. Wesley k nim neměl žádné určité výtky, ale měly by být kontrolovány zakročeními státních orgánů.⁵⁴

Wesley tedy ukládal odpovědnost státním orgánům, po celý život byl ve vysokém církevním postavení anglikánské církve a uznával politickou stranu tory, proto v této situaci žádal o pomoc tyto státní instituce, kterými byl král, ministři a parlament. Právě oni měli tu čest, že jim byla od Boha svěřena moc a z toho vyplývající zodpovědnost, aby správně panovali anglickému lidu a uskutečňovali vše pro jeho blahobyť a štěstí. I když spousta lidí torye odsuzovala, Wesley byl tím, který je obhajoval. Říkal, že nenesli zodpovědnost za národ, ale měli ji k Bohu a za svá konání tak byli podrobováni kontrole, již během jejich vlády. Dvě nejdůležitější kompetence, které Bůh králi propůjčil, byly policejní moc a výběr daní. Královský úkol viděl skrze využití práva na výběr daní, které mu náleželo. Měl zajistit spravedlivé třídění prostředků a zlikvidovat hrůzné strádání, které se projevovalo při

⁵⁴ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 31.

dodávání potravin obyvatelům i při zaopatřování pracovních funkcí. Pokud by došlo ke snížení cen za jídlo, navýšila by se poptávka i po ostatních potravinách, a to by přineslo jeho lepší odbyt a nakonec by se zvýšil počet pracovních pozic. Aby se tyto plány a představy mohly naplnit, apeloval Wesley na vládu a parlament jako na odpovědné orgány, aby uskutečnily potřebné zásahy od státu. Wesley spatřoval řešení situace v drastickém provedení, stál o vydání zákonů, které by zakazovaly přepych a zbytečné výdaje, a zároveň zmenšily počet vyznamenaných státních výplat. Ve svých prosbách neopomněl ani chudé lidi, požadoval zredukování monopolizace zemědělství a zmenšení nepřímých daní, kterými byli zatěžkáni právě chudí obyvatelé Anglie.

John Wesley neoplýval odbornými ekonomickými znalostmi a dovednostmi, ale i přesto to, že byl laikem, dokázal pochopit, že svoboda Angličanům poskytovala výhodný předpoklad pro příhodný hospodářský růst. Ovšem na straně druhé představovala hrozbu dodávání pro život velmi důležitých potravin a také pro podstatný mír uvnitř anglického národa. „První nepokoje kvůli nedostatku potravin už propukly a Wesley přes svou bezpodmínečnou loajalitu ke králi a parlamentu a přes mnohé špatné zkušenosti, které metodisté v prvních letech udělali s rámusíci skupinami, měl velké pochopení pro hladovějící, kteří si často násilně brali to, co jim kvůli většímu zisku bylo odpíráno.“⁵⁵ Protesty nebyly vždy klidné a navíc se po kraji počaly šířit letáky proti králi, které zcela podlamovali úctu a lásku ke králi. Wesley ve vznikající situaci již kolem roku 1775 spatřoval doutnající revoluci, v tomto případě stačilo velmi málo, aby toto doutnání přešlo do otevřené vzpoury. Proto Wesley neváhal a napsal dopis ministerskému předsedovi o vzniklé situaci, upozornil ho na jeho zodpovědnost a požádal ho, aby vydal nová hospodářská opatření a vyslovil svou obavu, že toto zlo bylo sesláno Bohem, protože trestal lid kvůli tomu, že žil ve zbytečném přepychu a luxusu a též se počalo objevovat neznabožství. Vše se dalo napravit správným modlením a půstem.

Wesleyho záslužným činem byl velký důraz a zapálení, které projevoval při zápasu se špatnostmi a navrhoval nové plány a řešení dané situace, spíše než jeho snažení se o úspěch jednotlivých plánů, které měly přinést konkrétní změny. Bylo jasné, že přeceňoval parlament, který vždy prosazoval rozhodnutí podle hospodářských užitků a naopak nedoceňoval moc podnikatelů. To, že v Anglii té doby byli zaměstnanci závislí na průmyslovém ziskovém prospěchu, nebralo příliš moc lidí na zřetel. Pouze Edmund Burke a Josiah Tucker provedli analýzu ekonomické situace v Anglii a podařilo se jim ji vyzkoumat

⁵⁵ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 32.

hlouběji, jelikož se problematikou podrobněji zabývali. V následujících letech Wesley již nepředpokládal, že by veřejné vyzývání mělo přinést úspěch, zda na to mělo vliv lepší postavení hospodářské situace a nebo pouze rezignoval, nelze zcela přesně určit. Nicméně se během celého života přičiňoval o prosazení humanitárnějšího přístupu ve všech životních sférách. Byl k tomuto jednání veden láskou k Bohu a také láskou k bližnímu, zvláště pak se zaměřením na nejméně majetné a nejnuznější ze všech lidí. „Jeho meze, jeho i když ne zcela nekritické přeceňování státní autority, jeho nesouhlas se všemi demokratickými snahami a jeho nedokonalý vhled do zákonitostí hospodářství a obchodu, jsou nabíledni; občas se ne bez úspěchu snažil je překročit, případně rozšířit. To se mu dařilo jen nedokonale. Je však ve své době nepřekonán jako nebojácný burcovatel a neúnavný pomocník, který se přímo i nepřímo snažil přivodit takové uspořádání individuálního a společenského života, kde by poslušnost Božích přikázání a láska k lidem byly na předním místě a kde by úsilí nejschopnějších bylo hodné toho, aby na tomto úkolu spolupracovali.“⁵⁶ Nejdůležitější podmínka pro uskutečnění jeho myšlenek bylo obrátit lid k Bohu a Wesley spatřoval jako svůj hlavní úděl vynaložení úsilí a námahy, aby k obrácení docházelo. A zároveň jako nedílnou součást též chápal starání se o blaho lidí na zemi, jejich pozemské štěstí, o spravedlnost a mír ve světě.

2.5. Výchova a vzdělávání

Výchova a vzdělávání představují další oblast, ve které se John Wesley velmi angažoval. Jeho činnost byla určena pro chudé a pro členy metodistického hnutí.

2.5.1. Školství v Anglii 18. století

Nejstarším zřizovatelem škol byla církev, vedle ní počaly své školy zřizovat majitelé továren, velkostatkáři, obce či svobodné církve. Latinské školy se nacházely v žalostném stavu, dále existovaly tzv. Public Schools, jednalo se o soukromé školy, ve kterých probíhala humanistická výuka, dovolit si je však mohli pouze bohatí lidé. Dissenting Academies byly vyšší školy, které zakládali ne anglikáni (baptisté, presbyteriáni, kvakeři), protože jejich děti byly vylučovány z anglikánských škol. Jelikož zde byly součástí výuky přírodní vědy a cizí jazyky, jednalo se o nejlepší vzdělání, kterého bylo možno dosáhnout. Na venkově se děti vyučovaly čtení, psaní a počítání. Jelikož byli jejich rodiče chudí, a nemohli si dovolit soukromé učitele, které si vydržovala šlechta, výuku měly na starost dámy či učitelé bez vzdělání, tudíž výchova a vzdělávání prostých dětí bylo nedostačující.

⁵⁶ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 33.

Společnost pro šíření křesťanských znalostí se rozhodla těmto dětem pomoci a založila bezplatné vzdělávání v dobročinných školách. I když tím pomohli velkému množství dětí, nelze zde hovořit o vyřešení problému vzdělávání a výchovy, jejich pozornost se obrátila k vnější misii. Ale velice důležitým bodem, se zde stalo to, že se v Anglii poprvé pokusili pomoci velkému počtu chudých dětí, aby měly možnost alespoň minimálního vzdělání v základních předmětech, aby jim bylo poskytnuto oblečení a po ukončení výuky jim byla nabídnuta učební místa.

Aby se mohla uskutečnit reforma školství, bylo nutné změnit názor a myšlení anglické společnosti. Tradovalo se, že každé chudé dítě by mělo co nejdříve začít vydělávat peníze a nemarnit čas ve škole. Tento názor panoval jak mezi chudými tak mezi bohatými. Bylo tedy nutné, aby lidé pochopili důležitost vzdělávání i chudých dětí.⁵⁷

2.5.2. Zakládání škol

Horlivost Johna Wesleyho pro školní vzdělávání a výchovu chudých dětí pramenila z několika důvodů. Bylo to díky jeho setkání s Ochranovskými (pietismus), také se inspiroval příkladem Společnosti pro šíření křesťanských znalostí a jeho vlastní zkušenosti, které nasbíral při vykonávání návštěv u chudých lidí, kde zjistil, že dětem většinou chybí jakékoliv vzdělání. Wesleymu ani jeho následovníkům se sice nepodařilo vymýtit úskalí anglického vzdělávacího systému, ale díky jejich činnosti se snížilo a později byl roku 1870 schválen zákon pro všeobecné základní vzdělání.

Školy, které Wesley zakládal, se na první pohled nelišily od původních, ale jeden zásadní rozdíl se zde objevil, podařilo se mu zasadit se o vývoj pro kvalitní vzdělání pro všechny anglické děti. To vše vychází z jeho vlastního přesvědčení, že všichni lidé jsou si rovni a mají stejnou hodnotu, a proto i děti z chudých rodin mají právo na vzdělání.⁵⁸

První školu založil John Wesley po svém návratu z Georgie. Roku 1739 byl položen první kámen školy pro děti horníků v Kingswoodu u Bristolu. Bristol (1739), Londýn (1739), Newcastle upon Tyne byly následujícími městy, ve kterých vznikaly nové metodistické školy. Dále pak vznikaly i na ostatních místech Anglie. Výuka se vykonávala bezplatně v domovech, kaplích či na jiných místech, děti se učily číst, psát, počítat a křesťanské nauce. Vzdělávání dětí uskutečňovali učitelé, faráři i inteligentní laici. Hlavní podnět, který vedl Wesleyho k zakládání škol, byl nábožensky humanitární. Jeho cílem bylo poskytnout vzdělání těm, kteří ho mít nemohli, a zároveň ochránit děti před špatným

⁵⁷ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 34-35.

⁵⁸ Tamtéž, s. 36.

způsobem života.⁵⁹ „A mají – a to především – uvádět děti do základních pravd křesťanství a nabádat je k životu v souladu s Boží vůlí. Toto náboženské zaměření tvořilo nezadatelný a vše ostatní určující předpoklad metodistické výchovy nejen v rodině, nýbrž i ve školách.“⁶⁰

Metodistické školy ovlivnily historický vývoj anglického školství, o tom není pochyb. Nestalo se tomu však díky jejich nabídce světského a náboženského vzdělání, nýbrž kvůli nesmírné odpovědnosti za výchovu a vzdělávání dětí. Wesleyho úspěch spočíval v tom, že pravidelně kontroloval školy, vedl rozhovory s dětmi, vyučoval, vydal své učebnice i učební plány a osnovy, volil dobré učitele, rodičům radil jak pečovat o jejich děti a jakmile se objevily potíže, neváhal je vždy vyřešit. Otázky o výchově byly zařazeny do běžného kázání a kazatelé též vykonávali sbírky pro školy. Tím vzrostlo v Anglii povědomí o tom, že bylo potřeba vytvořit školy, které by vzdělávaly a vychovávaly chudé děti. Došlo ke vzniku několika malých škol, o které se zasloužili ženy i muži z nižších vrstev, jelikož pochopili a naučili se jak převzít odpovědnost za výchovu a vzdělávání dětí.

Dalším velkým významným bodem metodismu se staly Nedělní školy. I když prvním, kdo přišel s myšlenkou těchto škol, byl Robert Raikes, majitel listu Gloucester Journal, s pomocí místního faráře Thomase Stocka založil první Nedělní školu roku 1780. Škola se setkala s velkým úspěchem, a tak už roku 1785 vznikla Londýnská společnost pro zakládání nedělních škol. Vzdělání se poskytovalo až dvaceti tisícům dětí z chudých rodin.

První metodistickou školu nezaložil John Wesley, ale Hannah Ballová už roku 1769 v High Wycombe. Výhodou Nedělní školy bylo to, že ji mohl navštěvovat kdokoliv, bez ohledu na jejich pracovní činnost, protože v neděli se nepracovalo. Děti zde byly vyučovány čtení, psaní a katechizmu, nejpoužívanější knihou výuky byla Bible. John Wesley přispíval k rozšíření vědomostí a zakládání nedělních škol ochotně, v jeho časopise *Arminian Magazine* uvedl zprávu od Roberta Raikese o Nedělních školách. Jeho hlavním cílem nebylo pouze poskytování vědomostí, ale především formování osobností dětí křesťanským způsobem, jelikož v nich spatřoval vnitřní obrodu anglického národa.⁶¹

2.5.3. Vzdělávání dospělých

Mimo děti věnoval Wesley svou vzdělávací činnost také dospělým, kteří se díky výuce měli stát dobrými křesťany a tuto vnitřní dobrotu uměli aplikovat do svého života. Této představy se dalo dosáhnout třemi metodami, které Wesley využíval. Jednalo se o kurzy pro dospělé, kvalitní literaturu a kázání, které obnášelo skupinový hovor.

⁵⁹ Tamtéž, s. 37.

⁶⁰ Tamtéž, s. 37.

⁶¹ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 37-39.

Roku 1739 byla postavena první škola v Kingwoodu, o které John Wesley napsal: „Počítá se s tím, že v obvyklých hodinách ve dne se budou vyučovat především chudší děti čtení, psaní a počtům, zejména však (s Boží pomocí), aby poznali Boha a Ježíše Krista, kterého poslal. Starší lidé, které lze těžko mísit s dětmi (očekáváme totiž žáky všech věků, některé šedovlasé), se budou vyučovat... buď brzy ráno nebo pozdě večer, takže nebudou omezeni v práci.“⁶² Lidé, o kterých se zde hovoří, byli většinou ze stejné vrstvy jako chudé děti, jednalo se především o horníky, kteří v dětství nemohli navštěvovat školu, a proto většina z nich byla ngramotná. Wesleyho přáním bylo jim pomoci, aby mohli vést důstojný život.

Dále se Wesley rozhodl založit akademický institut v Kingswoodu. K tomu to rozhodnutí ho vedl fakt, že nejméně šest metodistických studentů bylo vyloučeno a několik nepřijato na univerzity v Oxfordu či Cambridgi, proto založil akademii pro tyto studenty. Studenti se zde vyučovali nejen teologii a klasickým jazykům, ale i antickým spisovatelům, dějinám, filosofii, matematice, fyzice, zeměpisu a literatuře, pokud tedy školu vystudovali, jejich kvality dosahovaly vysokoškolského úrovně. Díky Wesleyho akademii, tak bylo poskytnuto několika mužům z chudých rodin akademické vzdělání, které by jim jinak nebylo umožněno.

Vzdělávání v 18. století praktikovaly pouze dobrovolné organizace, které nemohly zřídit dostatečný počet škol, bylo nutné vymyslet způsob jak více předávat informace a vědomosti. Tím se se stala vhodná, odborná a kvalitní literatura, kterou obdržely školy a dostala se i do rukou jednotlivců. Wesley tuto situaci chápal, a proto publikoval spisy, ve kterých obeznámil čtenáře s evangeliem a důležitými odbornými znalostmi, které měly vést k používání vlastního rozumu. Konec 17. století přinesl vývoj ve sféře tisku, tištěné publikace zprostředkovaly šíření veřejného mínění i mezi nejnižší vrstvy obyvatel, toho využil John Wesley k poskytnutí knih chudým lidem. V centru knih stály náboženské a etické otázky, ale nabízely i jiná témata například životopisy, cestopisy, poezie, filosofie, praktické životní otázky a jiné. V letech 1749 – 1755 zhotovil křesťanskou knihovnu, texty zde uložené byly praktické, snadno pochopitelné a vyjadřovaly hloubku křesťanské víry. Avšak někteří lidé neprojevovali žádný zájem o koupi knih, protože neměli dostatek financí a nebo kvůli svému původu a výchově. Wesley tedy přišel s myšlenkou, že učinil z metodistických skupin místa vzdělávání, četba se zde prováděla soustavně a uspořádaně. Systematická četba v nich probudila schopnost přemýšlet o životě a víře, poté ve skupinách

⁶² WESLEY, John. *Journal II*. London: J. Kershaw, 1827. s. 323.

spolu vedli debaty o těchto tématech, všichni si zde byli rovni, nikdo nebyl víc než ostatní.⁶³ „Každý měl pocit, že je plnohodnotným členem skupiny. Vzájemná solidarita jim dodala sebevědomí a odvalu, aby se vyjádřili; už nebyli ztraceni v mase společensky zavrhaného proletariátu, nýbrž byli přijímáni jako plnohodnotní jedinci. Obzor jejich náboženského, mravního, politického a kulturního vědění byl rozšiřován, takže odtud dokonce vyšla řada impulsů a podnětů pro celý anglický vzdělávací systém.“⁶⁴

2.6. Zápas s otroctvím

Otroctví v 18. stoletím bylo, kvůli zvětšující se industrializaci, nejvíce bezprávním a nelidským sociálním problémem v Anglii. Afričané, převážení do Evropy, brutálně pozbývali své svobody, otroctví sebou přineslo extrémní bídu. Jelikož se projevila potřeba pracovních sil především v zámořských plantážích, hospodářství bylo závislé na dovozu otroků, a zároveň si lidé neuvědomovali, že bylo proti zákonu zotročovat jiné rasy.⁶⁵

2.6.1. Otroctví v Anglii v 18. století

První, kdo počal s nákupem afrických otroků, byli Portugalci již na počátku 16. století. Ale už v polovině století se stala Anglie jejich konkurentem, za krátký čas byla více než polovina otroků dovážených do Ameriky právě díky Anglii. Od roku 1620 vynucovala na svých koloniích v Americe, aby otroky přijímali. Po uzavření Utrechtského míru došlo roku 1714 k vydání klause, která umožňovala a povolovala Angličanům monopolní nárok na obchod s otroky, velká část britského obyvatelstva díky tomu získávala zisky, jelikož zisk jedné jízdy tam a zpět představoval přes sto procent původně vloženého kapitálu. Africká společnost mezi roky 1680 – 1688 dopravila do Ameriky přes dvě stě tisíc otroků. Tudíž nebylo divu, že když roku 1791 předložil Wilberforce anglickému parlamentu návrh na zrušení obchodu s otroky, tak neúspěšně. Až roku 1807 došlo k zákazu obchodování s otroky a zrušení otroctví v Anglii proběhlo roku 1833.

Ani anglikánská církev neměla s otroctvím žádný problém, přijímala ho bez protestů. Biskup Warburton a několik farářů protestovalo, ale nebyli vyslyšeni, naopak se setkali s odporem církve. Chování církve bylo jednoznačné, jelikož ani ve Starém zákoně, ani v evangeliích se nevyskytuje žádný protest proti otroctví, naopak je jeho existence pokládána za fakt, který byl reálný. Z toho důvodu se na něj církev vždy odvolávala, když se chtěla

⁶³ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 41-43.

⁶⁴ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 43.

⁶⁵ Tamtéž, s. 50.

ospravedlnit, proč se nezasadila o žádné sociální změny ve společnosti. V Anglii se věřilo, že je otroctví součástí Božího řádu, a proto až do poloviny 18. století se nevyskytlo žádné úsilí o změnu, či o zrušení otroctví.⁶⁶

George Fox roku 1671 přišel s myšlenkou osvobození otroků, zásluha kvakerů při protestování proti otroctví byla nepopíratelná. Následně poté roku 1727 Společnost přátel také zavrhl otroctví, ale v této době si církve ani veřejnost neuvědomovaly přítomnost problému. K těmto osamoceným nesouhlasům se po čase připojil proud francouzských osvícenských filosofů (Diderot, Rousseaua, aj.) a romantických spisovatelů (Defoe, aj.). Romantismus přinášel nový pohled na svět, v centru zájmu stál přirozený člověk a spolu s tím se rozvinula účast na přirozených lidských právech. Tyto myšlenky se šířily společností, což dalo předpoklad pro vznik směru zaměřenému proti otroctví. Ale je důležité si uvědomit, že bez náboženské motivace, která udala směr hlavním představitelům hnutí, by se to těžko uskutečnilo.⁶⁷

2.6.2. John Wesley a otroctví

Rozlišujeme dvě období v přístupu k otroctví ve Wesleyho životě. První etapa byla do roku 1770. Problematice otroctví se počal věnovat až mnohem později než chudobě a vzdělávání potřebných. Avšak nelze mu upřít, že se první myšlenky na odstranění otroctví honily jeho hlavou již v době, kdy pobýval v Georgii jako anglikánský farář. Roku 1736 zahájil svojí funkci v kolonii, ale nesetkal se zde s žádnými černými otroky, protože generál Oglethorpe zakázal jejich dovoz. Wesley tuto myšlenku velmi podporoval, jelikož sám na vlastní oči viděl a četl, jak kruté mohlo otroctví být. Přesto v této době se nevyskytl žádný jeho krok pro odsouzení otroctví, spíše přijal názory anglikánské církve a Společnosti pro šíření křesťanských znalostí, protože oni mu uložili vykonat službu v Americe.

Mezi aktivity provozované v této první fázi patřilo schvalování zákazu, které vydaly některé kolonie dovážet otroky. Poskytoval černochům pastorační službu, debatoval s nimi o jejich duši a učil základy křesťanství, také obstaral peníze pro černošskou školu, aby se jim dostalo řádné výuky. V tomto pokračoval i po návratu z Georgie, neviděl odlišnost mezi bílými a černými. Otroci přijali křest a společně s bílými přijímali svatou večeři Páně. A tak byli příslušníci odlišné rasy akceptováni bez předsudků, stali se bratry a sestrami ve společné víře o Boží lásce. Když pobýval Wesley v Americe, setkal se zde s indiány, i přesto, že s nimi neměl dobré zkušenosti, hovořil před lidmi o jejich výjimečných vlastnostech. Náзор na ně si vytvořil díky vlastním prožitkům, které vůči nim pociťoval. Vyjadřoval se o nich jako o

⁶⁶ Tamtéž, s. 50-52.

⁶⁷ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 52-53.

lidech s nesmrtelným duchem, kteří potřebují pomoc, protože k tomu byli stvořeni Bohem. Avšak v této etapě ještě veřejně neprotestoval proti otroctví, možná to bylo způsobeno tím, že sám po celý život zůstal uvězněn v církevních tradicích, politickém konzervatismu a dodržování daných právních norem.⁶⁸ „Důležitější je, že zrovnoprávněním černochů v nábožensko – církevní oblasti, která nebyla motivována eschatologicky, nýbrž stvořitelcky a soteriologicky, položil základy pro pozdější odmítnutí a potírání otroctví jako takového.“⁶⁹

Druhou etapou byla myšlena veškerá Wesleyho činnost proti otroctví po roce 1770. Roku 1780 došlo k prvnímu vyhlášení odporu proti otroctví metodistickou konferencí v USA, kterou bylo řečeno, že otroctví „je v rozporu s Božími, lidskými a přírodními zákony a je škodlivé pro společnost, odporuje svědomí a čistému náboženství a činí to, co bychom nechtěli, aby druzí činili nám nebo těm, kdo k nám patří.“⁷⁰ Na tuto konferenci poté navázali kvakeři, kteří roku 1783 podali parlamentu první návrh na zrušení otroctví. Generální konference konaná roku 1784 vydala nařízení, že se všichni metodisté nesměli účastnit obchodu s otroky a museli dát svobodu všem otrokům, které drželi ve vlastnictví. Avšak kvůli rozdílným státním zákonům se tato rozhodnutí nemohla uplatnit všude ve stejné míře. Pro odmítavý přístup proti otroctví byli metodisté, kvakeři, baptisté a mennonité nuceni snášet nevoli ostatních a též rozdělování i ve svých skupinách (např. George Whitefield). Nicméně se jednalo alespoň o nějaký prvotní signál, který dal vzniknout hnutí za svobodu otroků. Výsledkem hnutí bylo zrušení otroctví v Anglii roku 1833 a ve Spojených státech amerických roku 1865.⁷¹

„Teologickým manifestem, který vytvořil základ pro toto rozhodnutí, byl drobný, často vydávaný, daleko rozšířený Wesleyův spis z roku 1774 *Thoughts upon Slavery*, Myšlenky o otroctví.“⁷² Jako inspirace pro napsání díla mu posloužil kvaker Anthony Benezeta, který sám napsal několik děl o otroctví. John Wesley oplýval mnohými zkušenostmi, které čerpal ze svých poznatků, ze zpráv o výpravách do Afriky, z vědomostí o praktikách vedených americkými obchodníky s otroky a otrokáři a především z jeho osobních teologických úvah. To vše ho opravňovalo k tomu, že mohl představit veřejnosti svůj postoj k problematice otroctví, a tím získat na svojí stranu mnoho lidí, což se mu také podařilo.

⁶⁸ Tamtéž, s. 53-54.

⁶⁹ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 54.

⁷⁰ CAMERON, R., M. *Methodism and Society in Historical Perspective*. New York: 1961. s. 97.

⁷¹ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 55.

⁷² WESLEY, John. „Works XI“. In: MARQUARDT, Manfred. *Praxe a zásady sociální činnosti Johna Wesleyho*. Praha: Evangelická církev metodistická, 2004. s. 55.

Zprvu spis popisoval definici a vznik otroctví, poté následovala výmluva o předsudcích o zemích, ze kterých pocházeli černoši a o podobě jejich života. Prováděl to tím způsobem, že poukázal na fakta ze zeměpisných, hospodářských, společenských a politických poměrů, o kterých se dočetl v cestopisech pojednávajících o zemích západního pobřeží Afriky.⁷³ Snažil se o všem vypovědět v lepších barvách, než byla realita, do jisté míry za to mohl jeho sklon vše idealizovat, ale také názor, že černoši byli plnohodnotnými občany, jelikož kvalitu člověka nelze měřit podle společensky uznávaných hodnot, nýbrž duše byla tím zásadním projevem dobrého člověka. Následující, tedy druhý, úsek hovořil o krutém zacházení s černochoy během jejich shánění, převozu, prodávání na trhu a nelítostného přístupu vlastníků. Vrcholem se stala otázka, zda to byl Boží záměr, aby některá stvoření vedla takový život. Dále pak varoval otrokáře postihem Božího trestu. Třetí, nejdůležitější část byla těžištěm Wesleyho názorů a postojů k otroctví. Podle Wesleyho idea spravedlnosti vycházela od přírodního práva, které však vlivem anglikánského protestantismu zdomestikovalo a zároveň se podílelo na vzniku moderní demokracie během 18. století. Toto právo bylo nejdříve postaveno ze všech ostatních. Každý člověk bez ohledu na původ, rasu, národnost či náboženství jím byl opatřen od narození, a proto odsuzoval otroctví. Otrokáři se snažili očistit své svědomí argumenty hospodářské nutnosti. Tento názor Wesley vyvrátil tím, že i běloši byli schopni pracovat na plantážích indických ostrovů a států Jihu.⁷⁴ Avšak nejhorším projevem otroctví bylo porušování lidských práv. „Lépe žádný obchod, než obchod provozovaný s hanebností. Je daleko lepší nemít žádné bohatství, než získávat bohatství na úkor ctnosti. Lepší je počestná chudoba, než všechno bohatství vykoupené slzami, potem a krví našich bližních.“⁷⁵ Výsledkem porušování lidských práv černochoy byla nízká morální a sociální úroveň.

I když tato interpretace podala pádný důvod pro odstranění otroctví, mohl Wesley předpokládat, že všechny výzvy k veřejnosti i parlamentu byly bez efektu, který by je přiměl ke změně, zvláště pak pro ty (kapitány lodí s otroky, obchodníky, otrokáře), kteří měli zájem na jeho zachování. Jeho příznivé vidění věci velmi přecenilo morální a sociální svědomí lidí a jejich snahu mít zodpovědnost před mravními orgány. Vyskytla se nejenom absence odezvy na Wesleyho prohlášení, nýbrž se počala vyskytovat i nenávisť vůči metodistům a ostatním, kteří se ucházeli o zrušení otroctví. Díky tomu Wesley pochopil, že bylo nutné přejít k jiným formám protestu. Počal tedy podporovat představitele protitrokářského hnutí,

⁷³ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 55.

⁷⁴ Tamtéž, s. 56.

⁷⁵ WESLEY, John. „Works XI“. In: MARQUARDT, Manfred. *Praxe a zásady sociální činnosti Johna Wesleyho*. Praha: Evangelická církev metodistická, 2004. s. 57.

především Granvillu Sharpa, Thomase Clarksona a Williama Wilberforceho, ti se snažili prosazovat své názory i v parlamentu. V Anglii i v USA metodisté přispěli k zrušení otroctví získáváním podpisů a peticemi, které pak předkládali parlamentům.⁷⁶

„Co počalo jako dílo lásky mezi černochoy, stalo se v neposlední řadě i díky Wesleymu velkému vlivu v jeho společenstvích a mimo ně širokým hnutím, které všemi dostupnými prostředky agitace, ale i částečnou emancipací, péčí a vzděláváním usilovalo o zásadní změnu tohoto velkého sociálního zlořádu. Na jeho počátku stála denunce otrokářství jako hříchu proti Božímu přikázání a porušování přirozeného práva všech lidí a láska k trpícím. Především ta poskytla jejím zastáncům také v průběhu jejich úsilí potřebné podněty k vykonání úkolu, který si vytkli. Metoda Johna Wesleyho vytvořit napřed povědomí o existujícím bezpráví, aby pak inspiroval lidi k jeho odstranění, nakonec přece jen vedla rozhodným způsobem k úspěchu.“⁷⁷

2.7. Wesley a péče o vězně

John Wesley se věnoval péči o vězně již v dobách, kdy studoval na Oxfordu, poté odcestoval do Georgie a od svého návratu v roce 1738 se této činnosti věnoval horlivě, až do konce svých dní. Ten, kdo ho první upozornil na nutnost změny přístupu k uvězněným, byl generál Oglethorpe, který rovněž usiloval o lepší život pro vyhoštěné vězně.

2.7.1. Vězeňství v Anglii 18. století

Anglické vězeňství v 18. století bylo žalostné, a to hned ze tří důvodů. Prvním z nich bylo neobvykle tvrdé a přísné trestní právo, dále pak pro záhadný průběh trestních řízení a do třetice kvůli nelidským podmínkám, které vězňové zakoušeli při výkonu trestu.

Trestní právo bylo především kruté a nespravedlivé. Po revoluci roku 1689 došlo v Anglii k zavedení neodvolatelnosti soudců, tudíž oplývali nezávislostí, zvyšovali zákonodárství proti královskému vlivu, a zároveň podpořili vyšší právní zaručenost obyvatelům Anglie. Díky revoluci se mezi některými vytvořil názor, že právo je postaveno na vyšším stupni, než výsady královy a mocenské požadavky. Ale z druhé strany tvrdý přístup, který byl praktikován, dovršil takového hrůzného rozsahu, že úcta lidu k výkonným organizacím i zákonům silně poklesla. Parlament, jenom během osmnáctého století, vydal seznam zločinů, při jejichž spáchání člověk byl odsouzen k trestu smrti, na dvě stě různých

⁷⁶ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 57.

⁷⁷ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 58.

přestupků.⁷⁸ „Člověk mohl být pověšen, protože zastřelil králíka, poškodil most, porazil mladý strom nebo ukradl pět šilinků.“⁷⁹ V dnešní době se na většinu těchto přestupků pohlíží jako na malicherné, některé nejsou trestné vůbec. Nejčastěji trest smrti zasáhl chudé lidi, jelikož byli přinuceni k loupeži z důvodů největší bídy a pokud byli dopadeni, trestu smrti se nevyhnuli. Popravy se staly veřejnou akcí, scházeli se zde lidé z širokého okolí, aby nepřišli o tu podívanou. Další nařízení, které chudým nepřinášelo žádné radosti, se týkalo dluhů. Chudí obyvatelé byli povinni přijít k soudu, kde došlo k jejich odsouzení a poslání do vězení. Neméně důležitými nedostatky velmi spletitého práva byl též nízký počet bezpečnostních orgánů, tudíž docházelo k přivolávání vojáků a také zkorumpovanost soudnictví. Trestní právo se vyznačovalo vsutku bezprávně, soudní procesy probíhaly nespravedlivě, takže ve výsledku pak bylo obviněno několik lidí k trestu smrti a ostatní vyvázli bez poškození. Situace byla katastrofální a ke zlepšení nepomohlo ani to, že se někteří soudci rozhodli místo poprav pro deportaci obviněných, většinou se jednalo pouze o bolestné umírání. Vznikl tedy nepřívětivý stav, který místo toho, aby se pokusil o zlidštění a zjednodušení zákoníku, přidával další nařízení, a tím se právo stávalo více a více nesrozumitelným.

Procesy nemohly být vedeny objektivně a spravedlivě, jelikož lidé, kteří vykonávali soudní procesy, měli původ ve vládnoucí straně, tím pádem měli své určité zájmy, které jim znemožňovali chovat se slušně. Chudí obyvatelé čekali na soudní proces dlouhé měsíce i roky, ale bohatí, kteří si mohli dopřát právníka, a ten velmi často objevil právní mezeru, a díky tomu došlo ke zproštění obžaloby.⁸⁰ Anglikánští biskupové nevyvinuli žádnou snahu kvůli odstranění této nespravedlnosti, naopak podporovali soudce a soudní úřady, aby uplatňovali nové zákony, což způsobilo trestání převážně malých přečinů, především tedy ve sféře veřejného pořádku. Postavení právní situace nemohlo mířit ke zlepšení kvůli několika důvodům. Jednalo se o to, že zákonodárství se stále ještě nacházelo pod vlivem moci výkonné, soudní porotci měli za úkol pouze vyhledávání faktů, jenom soudci rozhodovali o právu a v neposlední řadě, že se mezi státní a církevní hierarchií vyskytovalo blízké spojení. Metodisté sami kolikrát pocítili na vlastní kůži manipulovatelnost zákonů a úřadů, kdy přecházeli a nevyšetřovali, pokud na nich byly páčány nepravosti, násilnosti atd. Na konci osmnáctého století byly vydány reformy, které právní situaci zlepšily, ale do té doby se tato brutálnost považovala za přiměřený trest proti loupežím, často prováděným

⁷⁸ Tamtéž, s. 59.

⁷⁹ NICOLSON, Harold. *Das Zeitalter der Vernunft*. München: 1961. s. 433.

⁸⁰ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 59-60.

chudými. Většinou však byly vyvolány krajní bídou a nouzí. I když se právní postavení anglických občanů výrazně zlepšilo a reformy po 18. století zůstaly silně zakořeněny. Ale všechny procesy, které se prováděly předtím, by se mohly označit za ilegální a proti právu občanů státu.⁸¹

Nejkrutější ze všeho se však stal výkon trestu, jelikož vězení se nacházela v žalostném stavu. Příčinou problému byla skutečnost, že vězeňským hlídačům nebyl poskytnut pevný plat, tudíž byli nuceni příjmy získat jinými způsoby. Mezi tyto způsoby patřilo vydírání vězňů, protože úřadům nebylo po libosti se namáhat a poskytovat věznicím peníze na správu. Hlídači si od vězňů vynucovali všelijaké poplatky nebo jim za peníze zařídili jisté úlevy (např. sundání pout po určité době), mohli si od nich též zakoupit alkohol či omamné látky a byla jim povolena prostituce. Jelikož žili všichni společně na cele včetně dětí, bylo to katastrofální. Lidé z venku si mohli zakoupit podívanou na vězně. Ti, kteří nebyli schopni zaplatit své poplatky, utýrali dozorcí k smrti. Ostatní, pokud jim dlužili nějaké peníze, nebyli po ukončení trestu, propuštěni. Díky těmto otřesným podmínkám se vězni stále více upínali na událost, která se nepravdělně opakovala, že mělo dojít k otevření, kvůli přeplněnosti, ke státem zřizovaných kriminálů. Dále bylo postavení vězňů zhoršováno také díky ubytování a tragickým hygienickým podmínkám, které sebou často přinášely zlé nemoci či smrt. Všichni lidé, kteří byli v prověřovací vazbě či odsouzení, pobývali ve starých hradech, věžích, v temných místnostech pod radnicemi či ve sklepích hostinců. Zdravotnické organizace se téměř nevyskytovaly. Jelikož vězeňské zabezpečení zařízení bylo mizivé, řešila se situace pouty, řetězy nebo svěracími kazajkami. Bylo samozřejmostí, že v takových prostorech se vyskytovaly infekční nemoci.

Veřejné obecnstvo se nedozvědělo, jak to vlastně ve věznicích probíhalo, jelikož se málo kdo dostal dovnitř. I když roku 1773 John Howard, pozdější reformátor věznic, vydal stížnost, proti dění ve vězení a požadoval po soudcích z Bedfordshiru a hrabstvích v okolí, aby poskytovali správcům věznic pravidelný plat, nic se neuskutečnilo. Nebyl projeven žádný předpoklad pro zlepšení poměrů ve věznicích.⁸²

2.7.2. Wesleyho pomoc vězňům

Wesley pomoc vězňům praktikoval ve třech rovinách. Jednalo se o kázání a pastorační pomoc a vydávání děl o vězeních a na pomoc uvězněným.

Kázání a pastorační pomoc byly jednou z metodistických metod na pomoc neblahým duším, které měly zajistit osobní blaho. Tato potřeba se vyskytovala též při práci s vězni. Ve

⁸¹ Tamtéž, s. 61.

⁸² MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 62.

věznicích ve městech Londýn a Bristol pracoval jako kazatel evangelia. Od roku 1739 počal konat bohoslužby, vedl rozhovory s jedinci, především pak s těmi, kteří byli odsouzeni na smrt. Pomocí modliteb jim dopomohl k lepšímu snášení jejich nelehkého osudu. Hlásal o Boží milosti, která se dostane všem lidem bez jakýchkoliv zásluh a tento jeho čin byl úspěšný, mnozí z nich přijali křesťanskou víru, díky níž byli zbaveni obav ze smrti a projevil se u nich vnitřní klid před odchodem na popraviště. Pro úspěšnost jeho kázání si ho vězni žádali ve svých věznicích, aby za nimi docházel a kázal jim. Wesley své poslání k chudým bral velmi vážně a je zřejmé, že mezi ně počítal i odsouzence. Postupem času se mu však počali uzavírat dveře nejedné věznice. Například v Newgatu v Bristolu mu okresní soudci zakázali modlení s vězni, které praktikoval každý den, a to z důvodu svádění lidu. Povolili mu pouze jedno kázání za týden. Hlídač té samé věznice mu odmítl setkání a rozhovory s lidmi, kteří byli odsouzeni k trestu smrti, i když o to sami usilovali. Nejspíš to bylo způsobené tím, že Wesley nevykonával pouze kazatelskou činnost, nýbrž se osobně staral o vězně, někdy dokonce požadoval vydání jejich milosti. To se znelíbilo církevním orgánům, a tím vznikla snaha úředníků o omezení či znemožnění jeho působení ve vězeních.⁸³

„Obsah jeho kázání, pokud o tom jeho Deník poskytuje informace, se orientoval vesměs na textech, které hlásají neomezenou Boží lásku ke všem lidem. Na nich prokázal schopnost promýšlet platnost teologického poznání, v tomto případě o ospravedlnění hříšníka z pouhé milosti, právě vzhledem k církevně a společensky odepsaným lidem, a použít toto poznání při aktuálním zvěstování.“⁸⁴ Na jedné straně se Wesley setkával s odmítnutím, ale na straně druhé se objevili i tací, kteří mu byli vděční a uznávali ho. Ostatní metodisté brzy počali konat jeho způsobu a prováděli činnost podle něj. Roku 1743 se stala návštěva vězňů závazná, byla zapsána do Všeobecných pravidel společenství, tato pravidla byla závazná pro všechny členy při výkonu sociálního a náboženského působení.

Další oblastí Wesleyho a metodistického působení pro vězně se stala humanitární pomoc. Jelikož Wesley uměl skvěle působit na ostatní, brzy získával pro vězeňskou pastorační službu čím dál více lidí, kteří mu byli ve věznicích ochotní pomáhat. Toto nesobecké chování jim však přineslo spoustu opovržení, ohrožení na zdraví a finanční ztráty jejich už tak skromného majetku. Oni se stali vytrvalými, nejen že se s vězni modlili a četli Bibli, ale také za ně podávali písemné prosby, povzbuzovali je, napomáhali jim navázat spojení s rodinou a vykonávali s nimi jejich poslední cestu na popraviště. Tato pomoc nebyla poskytována pouze místním obyvatelům, ale i cizím. Jednalo se o francouzské, americké a

⁸³ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 63.

⁸⁴ Tamtéž, s. 63.

holandské zajatce, tito vojáci padli Angličanům do rukou a podmínky, ve kterých byli vězněni, se stávaly horšími než zmíněné předchozí. I pro ně byla vykonávána pastorece a humanitární pomoc, často se pro ně též konaly sbírky a z peněz zde získaných se jim nakoupilo oblečení, jídlo i matrace.

Sociální práce metodistů a jejich hlásání dokázala vyvolat zvrat, i přes špatné zákony, u některých lidí. Lze to vidět na příkladu Abela Daggeho, který vykonával službu správce ve věznici Newgate v Bristolu, tento muž tam pečoval o uvězněného Savageho. Anglický básník Samuel Johnson o něm publikoval ve svém díle *Život Savageho*. Ve věznici se poté udála veliká změna, celá oplývala čistotou, opilství a prostituce byly zakázány. Vzniklé sváry se řešily pomocí rozhovorů, bitky byly vynechány. K danému pořádku též patřily bohoslužby a svěcení neděle. Nejlepším opatřením však byly vzniklé pracovní možnosti pro vězně, byl jim na dluh poskytnut materiál, který poté spláceli ze získaného výdělku. Jednalo se o vynikající krok, protože tím byli osvobozeni od nicnedělání, které vyvolávalo zlobu a hádky, k tomu, že měli úkoly, které dávaly smysl. Z utržených peněz si našetřili dostatek na splácení dluhů a mohli se také lépe přichystat na dobu po propuštění z vězení. Konference, která se konala roku 1778, ustanovila službu vězňům jako povinnou pro všechny duchovní. I když tento čin sebou nepřinesl významnou vězeňskou reformu, objevil se velký počet lidí ochotných pomoci skutečně i finančně, jelikož prozřeli a pochopili, jak těžký úděl museli vězni snášet. Tudíž když přišel John Howard s reformou vězeňství, tito lidé ho, i následující po něm, na základě svých zkušeností podporovali.⁸⁵

Wesley byl často kárán, že nezavedl žádné nové metody na pomoc vězňům, například autoři německých publikací jeho činnost nepovažují za tolik důležitou, aby ho zmínili ve svých dílech. Pokud by se ale nezaujatý historik zamyslel nad jeho veřejnými projevy, pochopil by, že jeho činnost měla zásadní vliv na změnu ve věznicích. Wesley se nechtěl omezovat pouze na pastoračně charitativní činnost, nýbrž se veřejně prosazoval proti špatnostem páchaných ve věznicích. Roku 1777 zveřejnil John Howard zprávu Stav věznic v Anglii a Walesu, která měla podnítit lidi k vyvolání reformy vězeňství. John Wesley pojmul jeho reformní názory, ale ještě před tím procestoval spoustu míst, aby se na vlastní oči přesvědčil, jak to probíhalo i v jiných vězeních. Poté se vyslovil v novinách i jeho publikacích, co si o vězeňských poměrech v Anglii myslel. Jeho výpověď by se dala rozdělit do pěti částí. Za prvé se vymezuje proti poměrům ve věznicích, lidé zde museli žít ve tmě, nepořádku. Pobyt jim způsoboval špatné zdraví a psychickou pohodu. Za druhé, že pobyt ve vězení měl vliv na morální jednání. Jelikož si zde prošli brutálním terorem, bylo jasné, že se

⁸⁵ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 64.

z nich po propuštění stávali lidé, schopní všech zlých zločinů i špatných projevů a činů. Trest tedy neposkytoval nápravu, ale naopak přiváděl vězně na cestu dalších nepravostí.⁸⁶ Za třetí proti vleklým procesům u soudu. Tato zdlouhavost se objevovala především u občanských soudů, hrdelní soudy byly odsouzeny během jednoho dne. Občanské soudy se však vlekly měsíce dokonce i roky, díky tomu jim vznikalo spoustu nepříjemností. Vznikala též právní nejistota, vzhledem k velkému množství nepřehledných a spletitých zákonů. Za čtvrté protestoval proti odlišnému přístupu k chudým a bohatým. Advokáti nebyli poctiví, požadovali po svých klientech velké finanční sumy. Jenomže chudí, kteří si nemohli dovolit obhájce, se nedočkali spravedlivých soudních procesů. Kdyby totiž odsoudili náhodou bohatého, ten by se odvolal a celý souboj by započal od začátku. A za paté proti nemilosrdnému a ukrutnému zacházení s válečnými vězni. Wesley je navštěvoval a věnoval jim péči bez předsudků vůči cizincům, která byla v Anglii běžná, pohlížel na ně jako na lidi, kteří trpěli bídou a potřebovali poskytnout pomoc. O jejich žalostné situaci se snažil informovat veřejnost a vybízel ji tím k nápomoci. Toto vystupování se dočkalo úspěchu, donutil k činu jednotlivce, obce i úřady.

U Wesleyho bylo pozoruhodné, že stejně jako u výzev k odstranění otroctví, neupotřebil pouze biblické argumenty pro dosažení svého cíle.⁸⁷ Bylo tedy patrné, že i v případě reformy vězeňství, se snažil k sociální pomoci podporovat lidi mimo náboženský okruh. Ale nenašli bychom u něj žádné útoky na parlament nebo výkonnou moc krále a ministrů, kteří vlastně nesli odpovědnost za tyto žalostné poměry v zemi. Protože Wesley zůstal po celý život věrný monarchii i parlamentu, vyznával politický konzervatismus, a ten by takovýto čin nepovolil. „Na tomto pozadí se však jeví jeho vystoupení vzhledem k rychle uskutečnitelným opatřením jako statečné, nekonvenční, realistické a orientované převážně na sociální senzibilizaci a mobilizaci jednotlivců, skupin a odpovědných činitelů v místě. Dosud nebyl v literatuře patřičným způsobem zhodnocen jeho příspěvek k zahájení reform, k nimž došlo ke konci století, a k vytvoření značné rezervy podporovatelů a spolunositelů těchto reform. A jeho nepřímě vyjádřené přání, aby nebyla vůbec žádná vězení, se ani v modernějších a humánnějších společenských systémech ještě nesplnilo.“⁸⁸

⁸⁶ Tamtéž, s. 65.

⁸⁷ MARQUARDT, Manfred. *Cit. dílo* (2004), s. 66.

⁸⁸ Tamtéž, s. 67.

Závěr

Tato diplomová práce postihuje důvody vzniku metodismu, motivaci Johna Wesleyho k sociální činnosti a především charakterizuje jednotlivé důležité kroky, které ve své péči o chudé aplikoval.

Závěrem konstatuji, že metodismus vznikl v Anglii v 18. století. Jednalo se pouze o hnutí, které se však rozrostlo až do nezávislé křesťanské církve, která se postupem času rozšířila po celém světě. I přesto, že Wesleyho prvotním úmyslem nebylo oddělení se od anglikánské církve, pouze reforma církve, mající za následek mimo jiné vykonávání pomoci potřebným.

Sociální poměry v Anglii 16. – 18. století byly žalostné. Určitou pomoc chudým poskytovaly kláštery, avšak především šestnácté století se vyznačovalo sekularizací. Následkem reformy krále Jindřich VIII., při níž zrušil mnoho z nich, se ocitlo mnoho lidí bez domova a pomoci. Společnost té doby chápala, že bylo nutné se postarat o chudé, nemocné, atd, a proto Alžběta I. vydala roku 1601 chudinský zákon (Act for the Relief of the Poor). Ale i přesto se počet chudých neustále zvyšoval, naopak zaměstnanost klesala. Velké procento chudých pracovalo na poli, ale jednalo se pouze o sezonní práci, tím se jim nedařilo vyrovnat domácí rozpočet, propadávali se až na úplné dno. Další ještě znepokojivější byla práce chudých dětí, ty začínaly pracovat ve věku sedmi let.

Chudých obyvatel Anglie se vyskytovalo velké množství, tudíž ani kláštery ani jiná dobrovolná pomoc nedokázala pomoci všem, kteří si ji zaslouhovali. Do této situace vstoupil v osmnáctém století John Wesley s rozhodnutím tento stav změnit spolu s reformou církve. K pochopení Wesleyho a ostatních členů oxfordského klubu je nutné si přestavit stav chudých v Anglii. Postrádali jakékoliv vzdělání (školní, řemeslné), spousta z nich žila ve slumech na okraji měst, čímž u nich došlo k sociálnímu vyloučení, žili ve stísněných a i na tu dobu katastrofálních poměrech bez jakékoliv lékařské péče. Zároveň měl Wesley silnou motivaci v následování činů a konání Ježíše Krista a také touze po štěstí a spáse duše.

Velmi významným příspěvkem pro chudé vrstvy byla jeho praktická opatření na odstranění chudoby. Ta zahrnovala například týdenní sbírky, peníze z nich utržené rozdělil mezi chudé ve formě peněz, ošacení a potravin. Chudí si nemohli dovolit lékaře, a tak je léčil sám a bezplatně. Vytvořil tzv. výpůjční fond, jednalo se o čtvrtletní půjčky bez úroků a zasloužil se o zprostředkování práce chudým lidem.

Dalším významným krokem byl zásah do hospodářské etiky. Wesley přišel s mnoha myšlenkami individuální ekonomické zodpovědnosti, která spočívala na třech pravidlech.

Lidé měli vydělat a ušetřit dostatek peněz a pak se o ně rozdělit s co největším počtem dalších obyvatel Anglie. Apeloval též na společenskou ekonomickou zodpovědnost.

Výchova a vzdělávání představovala další z Wesleyho kroků. V Anglii v osmnáctém století převládalo všeobecné mínění, že školy mohly navštěvovat pouze bohaté děti, chudé se měly věnovat práci. Wesley usiloval o změnu a počal zakládat školy pro chudé děti, kterým se zde dostalo výborného vzdělání. Už roku 1870 vznik zákon o všeobecném základním vzdělání. Mimo dětí vzdělání poskytoval i dospělým osobám, aby jim bylo umožněno najít si lepší zaměstnání.

Velmi aktivně se podílel na boji a protestování proti otroctví, výsledkem bylo roku 1833 zrušení otroctví v Anglii.

A v neposlední řadě se věnoval péči o vězně. Vězeňství se nacházelo v žalostném stavu, především pak trestní právo. Člověk mohl být pověšen za malichernosti, které dnes ani nejsou trestné. Chudí lidé se nejčastěji dostávali do vězení kvůli krádežím z bídy. Vězeňské ubytování bylo také tragické a soudní procesy nerovné a nespravedlivé. Zatímco chudí čekali někdy na svůj proces dlouhé měsíce i roky, bohatí byli vypořádaní dříve. Wesley ve věznicích praktikoval kázání a pastorační pomoc a vydával spisy o věznicích a na pomoc vězňům.

Je tedy patrné, že Wesleyho sociální činnost sebou nesla velmi silný náboj a byla správně zacílena na potřebné skupiny lidí. Metodisté položili „základy“ organizované sociální péče. Dílo Johna Wesleyho mělo vliv na další vývoj sociální práce i na to, jak k ní dnešní společnost přistupuje a nahlíží na ni.

Závěrem konstatuji, že má práce a studium potvrdilo tezi, že sociální cítění metodistů bylo mimo jiné také reakcí na tehdejší vztah anglikánské církve k potřebným a trpícím v rámci celé reformy anglikánské církve.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

ALLESTREE, Richard. *The practice of Christian graces, or, The whole duty man laid down in a plaine and familiar way for the of all, but especially the meanest reader : divided into XVII chapters, one whereof being read every Lords Day, the whole may be read over thrice in the year with Private devotions for several occasions.* London: Maxwell, 1658 [cit. 2019-06-07]. Dostupné z: <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?c=eebo;idno=A23760.0001.001>.

Deník Johna Wesleyho. Praha: Evangelická církev metodistická, 1992.

WESLEY, John. *Journal II.* London: J. Kershaw, 1827.

Sekundární literatura:

BEIER, A. L. *The Problem of Poor in Tudor and early Stuart England*. Methuen, 1983.

CAMERON, R., M. *Methodism and Society in Historical Perspective*. New York: 1961.

GARTH, L. *John Wesley- svědek Boží moci*. Praha: Návrat domů, 2000.

HANES, Pavel. *Dejiny křesťanstva*. Banská Bystrica: 2009.

HNÍK, František M. *Pohnutky dobročinnosti v křesťanství*. Praha: Ústřední rada církve československé, 1935.

MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001.

MARQUARDT, Manfred. *Praxe a zásady sociální činnosti Johna Wesleyho*. Praha: Evangelická církev metodistická, 2004.

MORGAN, K. *Dějiny Británie*. Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

NICOLSON, Harold. *Das Zeitalter der Vernunft*. München: 1961.

PATRIQUIN, L. *Agrarian Capitalism and Poor Relief in England, 1500 – 1860*. Palgrave Macmillian, 2007.

SCHNEEBERGER, V. D. *Přehledné dějiny metodismu*. Edice Kalich, 1983.

SLACK, P. *The English Poor Law 1531 – 1782*. Macmillian, 1990.

ŠMERDA, Hynek. *Křesťanská charita v běhu věků*. České Budějovice: Jih, 2010.

TREVELYAN, G.M. *English Social History*. London: Longmans, Green and Co., 1942.

VAŠEK, Bedřich. *Dějiny křesťanské charity*. Olomouc: Velehrad, 1941.

WESLEY, John. „Works XI“. In: MARQUARDT, Manfred. *Praxe a zásady sociální činnosti Johna Wesleyho*. Praha: Evangelická církev metodistická, 2004